

Percepcija stručnjaka zaposlenih u Centru za socijalnu skrb o ulozi društvenih mreža u životima adolescenata

Medved, Petra

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:914784>

Rights / Prava: [In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-05**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Petra Medved

**PERCEPCIJA STRUČNJAKA ZAPOSLENIH U CENTRU
ZA SOCIJALNU SKRB O ULOZI DRUŠTVENIH
MREŽA U ŽIVOTIMA ADOLESCENATA**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA
DIPLOMSKI STUDIJ SOCIJALNOG RADA

Petra Medved

**PERCEPCIJA STRUČNJAKA ZAPOSLENIH U CENTRU
ZA SOCIJALNU SKRB O ULOZI DRUŠTVENIH
MREŽA U ŽIVOTIMA ADOLESCENATA**

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: dr.sc. Nika Sušac

Zagreb, 2022.

SADRŽAJ

1. Uvod	1
1.1. Društvene mreže.....	1
1.2. Uloge društvenih mreža u životima adolescenata.....	4
1.2.1. Socijalizacijska uloga društvenih mreža.....	4
1.2.2. Uloga društvenih mreža u formiranju slike o sebi.....	7
1.2.3. Uloga društvenih mreža u kontekstu mentalnog zdravlja adolescenata.....	9
1.3. Uloga COVID-19 pandemije u kontekstu korištenja društvenih mreža.....	11
1.4. Uloga stručnjaka koji rade s mladima u centrima za socijalnu skrb.....	13
2. Cilj i istraživačka pitanja	16
3. Metoda	16
3.1. Uzorak.....	16
3.2. Postupak.....	17
3.3. Instrumentarij.....	17
3.4. Obrada podataka.....	18
4. Rezultati i rasprava	20
5. Zaključak	48
Literatura	50
Prilozi	58

Percepcija stručnjaka zaposlenih u Centru za socijalnu skrb o ulozi društvenih mreža u životima adolescenata

Sažetak:

Adolescenti u današnjem svijetu ne mogu zamisliti život bez društvenih mreža, one su sastavni dio njihove svakodnevice, pa samim time imaju i veliku ulogu u svim razvojnim procesima kroz koje adolescenti prolaze. Cilj ovog diplomskog rada bio je dobiti uvid u perspektivu stručnjaka zaposlenih u centru za socijalnu skrb o različitim ulogama društvenih mreža u životima adolescenata. U istraživanju je sudjelovalo 7 stručnjaka, od čega su tri socijalna radnika, dva psihologa i dva socijalna pedagoga. Prvo istraživačko pitanje ispituje kako su društvene mreže razmatrane u radu stručnjaka zaposlenih u centru za socijalnu skrb. Sudionici u svojim odgovorima navode kako je tema društvenih mreža sastavni dio rada i s roditeljima i s adolescentima, a isto tako ističu i važnost osobne upoznatosti s društvenim mrežama, što doprinosi osjećaju kompetentnosti u poslu te olakšava komunikaciju s korisnicima. Drugim istraživačkim pitanjem nastoji se doznati kakve posljedice društvene mreže imaju na život adolescenata iz perspektive stručnjaka te se u odgovorima saznaje kako su najprepoznatljivije zdravstvene posljedice, posljedice u kontekstu psihosocijalnog razvoja i posljedice koje ostavljaju na općenitu dobrobit adolescenata. Trećim istraživačkim pitanjem ispituje se percepcija stručnjaka o ulozi virusa COVID-19 u kontekstu korištenja društvenih mreža od strane adolescenata te se saznaje kako je u vrijeme pandemije došlo do promjena u navikama korištenja društvenih mreža, naglašava se i važnost učinaka na mentalno zdravlje te socijalizacijska važnost društvenih mreža.

Ključne riječi: društvene mreže, adolescenti, stručnjaci, socijalni radnici, centar za socijalnu skrb

Perception of professionals employed at centres for social care regarding the role of social networks in adolescents' lives

Abstract:

Adolescents in today's world cannot imagine life without social networks, they are an integral part of their everyday life, and therefore play a big role in all the developmental processes that adolescents go through. The aim of this thesis was to get an insight into the perspective of professionals working in centres for social care about the different roles of social networks in adolescents' lives. Seven professionals participated in the study, three of whom are social workers, two psychologists and two social pedagogues. The first research question examines how social networks are considered in the work of professionals employed in the centre for social care. In their answers, the participants state that the topic of social networks is an integral part of working with both parents and adolescents, and they also emphasize the importance of personal familiarity with social networks, which contributes to a sense of professional competence and facilitates communication with users. The second research question seeks to find out what effects social networks have on the life of adolescents from the perspective of professionals. The answers reveal health consequences, consequences in the context of psychosocial development and the consequences for the general well-being of adolescents as the most recognizable. The third research question examines the professionals' perception of the role of COVID-19 virus in the context of social networks usage by adolescents. The results show that there were changes in the habits of using social networks during the pandemic, and the importance of the social networks' effects on mental health and for the adolescents' socialization are also emphasized.

Key words: social networks, adolescents, professionals, social workers, centre for social care

Izjava o izvornosti

Ja, Petra Medved pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Petra Medved

Datum: 8. rujna 2022.

1. Uvod

U današnje vrijeme nove tehnologije zauzimaju važno mjesto u životima djece i odraslih, a tome posebno doprinosi razvoj interneta i društvenih mreža. Internet se iz godine u godinu sve više širi i povezuje sve veći broj ljudi diljem svijeta. Prema podacima Eurostata za 2021. godinu, u Europskoj uniji čak 92% kućanstava ima pristup internetu, dok je u Republici Hrvatskoj taj postotak nešto niži, odnosno on iznosi 86% (Eurostat, 2021.). Razvoj interneta i novih tehnologija sa sobom nosi i razvoj novih oblika komunikacije pa samim time i društvenih mreža koje predstavljaju osnovnu komunikacijsku platformu na internetu.

1.1. Društvene mreže

Društvene mreže osnovni su komunikacijski servisi koje svakodnevno koriste milijarde ljudi diljem svijeta. Korisnici izrađuju profile na društvenim mrežama kako bi mogli dijeliti sadržaje s bliskim osobama i upoznavati se s novim ljudima (Lup i sur., 2015.). Musladin (2012.) definira društvene mreže kao besplatne *online* servise koji ljudima omogućuju različite načine komunikacije sa svijetom i pružaju mogućnost samoprezentacije. Boyd i Ellison (2007.) društvene mreže opisuju kao internetske usluge koje korisnicima omogućuju izradu javnog ili polu-javnog profila, stvaranje liste prijatelja kako bi se povezali s drugim korisnicima, upravljanje tim listama te pregledavanje i širenje vlastitih lista prijatelja, čime se postiže veća socijalna povezanost. Dva su osnovna kriterija koja moraju biti ispunjena da bi se određena platforma mogla definirati kao društvena mreža. Prvi kriterij odnosi se na aktivnost, odnosno, korisnik kako bi se uopće mogao koristiti društvenom mrežom i ostvarivati interakcije putem nje, mora izraditi profil koji je baza njegove aktivnosti. Drugo, društvene mreže moraju uključivati interakciju, odnosno dijeljenje informacija, sadržaja i ostvarivanje kontakata s drugim korisnicima (Manning, 2014.).

Kako bi se bolje razumjelo funkcioniranje društvenih mreža, važno je opisati kako ih korisnici mogu koristiti te koje su karakteristike temeljne za razlikovanje društvenih mreža. Shao (2009.) razlikuje dva načina korištenja društvenih mreža, a to su aktivno

i pasivno korištenje. Aktivno korištenje društvenih mreža podrazumijeva interakciju između korisnika međusobno ili između korisnika i sadržaja. Primjeri aktivnog korištenja društvenih mreža su objavljivanje sadržaja, komentiranje, *lajkanje* i slične aktivnosti u kojima se očekuje vlastiti angažman korisnika. Za razliku od aktivnog, pasivno korištenje društvenih mreža obuhvaća samo konzumiranje i pretraživanje sadržaja, odnosno korisnik sadržaj čita, prelistava, gleda, ali ga ne objavljuje.

Različiti autori ističu različite kategorije društvenih mreža. Pittman i Reich (2016.) društvene mreže dijele u tri kategorije, one kojima je osnova komunikacije fotografija, kao što je Snapchat, one kojima je temelj komunikacije tekst, kao što je Twitter, i one mješovite na kojima se može komunicirati i fotografijama i tekstualnim porukama, kao što je Facebook. Acquist i Gross (2006.) razlikuju društvene mreže ovisno o tome usmjeravaju li se one više na interese ili na same korisnike. Društvene mreže koje se više usmjeravaju na interese su one gdje korisnici ne predstavljaju sebe, odnosno ne izrađuju svoju „osobnu stranicu”, nego prezentiraju svoje radove, dijele informacije o svojim glazbenim i filmskim preferencijama te drugim interesnim područjima. S druge strane, društvene mreže koje su više usmjerene na korisnike su zapravo društvene mreže u klasičnom smislu, odnosno one gdje korisnici ažuriraju svoje profile, informiraju o svojim aktivnostima, objavljuju slike, videozapise i ulaze u interakcije s drugim korisnicima (Acquist i Gross, 2006.).

Dakle, društvene mreže svojim korisnicima omogućuju izradu virtualnih profila, dijeljenje detalja o svom životu i iskustvima, održavanje kontakata s bliskim osobama, objavljivanje slika, planiranje društvenih događaja, upoznavanje novih ljudi, zadovoljenje osjećaja pripadnosti te izražavanje vlastitih stavova i uvjerenja u bilo koje doba dana i bez obzira na to gdje se fizički nalaze (Nadkarni i Hofmann, 2012.). Zahvaljujući velikom broju mogućnosti koje pružaju svojim korisnicima, društvene mreže iz godine u godinu postaju sve popularnije među pripadnicima svih dobnih skupina, a osobito među adolescentima. Trenutno se kao najpopularnije mreže među adolescentima ističu Instagram, Snapchat i TikTok (Anderson i Jiang, 2018.).

Posljednjih nekoliko godina kao najpopularnija društvena mreža ističe se Instagram. Instagram svojim korisnicima nudi mogućnost brzog bilježenja bitnih životnih situacija u obliku fotografija i videozapisa koje korisnici objavljuju na svojim profilima formirajući tako svojevrsan *online* foto-album. Jedna od mogućnosti Instagrama je opcija pretraživanja koja korisnicima nudi prijedloge stranica i objava koje bi im mogle biti zanimljive, a formiraju se na temelju podataka prikupljenih putem kolačića (eng. *cookies*) o tome što korisnici najviše pretražuju i *lajkaju*. Još jedna od specifičnosti ove društvene mreže je objavljivanje sadržaja na takozvanim pričama (eng. *story*) koje su ostalim korisnicima vidljive 24 sata, nakon čega nestaju (Lee i sur., 2015.). Društvena mreža za koju je također specifično slanje fotografija koje su dostupne samo određeno vrijeme je Snapchat. Snapchat je osnovan 2011. godine te je i dan danas vrlo popularan. Jedinstven je po tome što su dijeljeni sadržaji dostupni samo nekoliko sekundi nakon slanja, odnosno potpuno nestaju nakon što ih osoba kojoj su upućeni pogleda (Snapchat, 2020.). Sljedeća vrlo popularna društvena mreža je TikTok. TikTok je osnovan 2015. godine, a njegova popularnost među mladima iz dana u dan raste. Svoj vrhunac ova društvena mreža dosegla je u vrijeme pandemije virusa COVID-19. U rujnu 2021. godine ova društvena mreža dnevno broji oko bilijun korisnika, a specifično je to što je jednako popularna i među mlađom i među odraslom populacijom (Statista, 2021.). Misija ove društvene mreže je potaknuti korisnike na kreativnost i pružiti im zabavni sadržaj u obliku kratkih video zapisa koje i sami mogu snimiti te podijeliti s ostalim korisnicima (TikTok, 2020.). Poput Instagrama, na temelju kolačića prema sadržaju kojeg korisnici najviše pregledavaju i *lajkaju*, ova društvena mreža određuje što će im se nadalje prikazati.

Pojam „društvene mreže” često se veže isključivo za internetske stranice, no neki autori društvenim mrežama smatraju i određene aplikacije kao što su WhatsApp, Viber i ostale koje također pružaju mogućnost komunikacije s drugim osobama, ali za razliku od uobičajenih društvenih mreža, nemaju mogućnost uvida u tuđe liste prijatelja, dijeljenja određenih sadržaja, pristupa različitim informacijama, novostima i ostale napredne funkcije. Važno je za napomenuti kako se s vremenom i aplikacije za komunikaciju sve više razvijaju i nadograđuju pa samim time iz dana u dan pružaju i sve više mogućnosti svojim korisnicima te uz društvene mreže postaju sve prisutnije

u životima ljudi, a osobito adolescenata kojima je komunikacija s prijateljima osobito važna.

1.2. Uloge društvenih mreža u životima adolescenata

Adolescencija je životno razdoblje koje prati niz tjelesnih, psihičkih, intelektualnih, socijalnih, duhovnih i društvenih promjena (Ambrosi-Randić, 2004.). Jedno od osnovnih obilježja ovog razvojnog razdoblja je formiranje vlastitog identiteta, odnosno vlastitog „ja”. Literatura navodi kako svaki pojedinac svoj identitet formira na temelju pripadnosti određenoj društvenoj grupi te se u tom procesu oslanja na postojeće kulturne norme, vrijednosti i okolinu, što na kraju utječe i na njegovu samoevaluaciju (Ninčević, 2009.). S obzirom na to da je za adolescenciju karakterističan povećan utjecaj vršnjaka na ponašanje, povećana sklonost socijalnom uspoređivanju i važnost vlastitog izgleda za samopoštovanje, grupa kojoj osoba pripada značajno je povezana s formiranjem stavova, sustava vrijednosti i ponašanja svakog pojedinca (Ambrosi-Randić, 2004.). Adolescenti su usmjereni na istraživanje svog unutarnjeg svijeta i upoznavanje sebe, a slika o sebi nastaje upravo tako - introspekcijom, opažanjem vlastitog ponašanja i primanjem informacija o sebi od osoba iz okoline (Lebedina-Manzoni i Lotar, 2010.). Vrlo je važno da pojedinac dosegne odgovarajuću razinu svijesti o samom sebi jer to utječe na njegove buduće životne odluke i odnose (Ninčević, 2009.). Mladi kao najzastupljeniji korisnici društvenih mreža kroz njihovo korištenje uče o međuljudskim odnosima, kulturama, okolini, društvu, životu, ali i sami o sebi te tako stvaraju takozvani „hibridni” identitet i započinju potpuno novi oblik socijalizacije (Kušić, 2010.).

1.2.1. Socijalizacijska uloga društvenih mreža

Socijalizacija je jedan od najvažnijih društvenih i socioloških procesa kojim pojedinci stječu znanja o načinu života u svom društvu. Socijalizacija se definira kao proces tijekom kojeg ljudi stječu stavove i vrijednosti te uče ponašanja koja se smatraju prikladnima za određenu kulturu (Raboteg-Šarić, 1997.). Saleh i El-Rawas (2015.) definiraju socijalizaciju kao transformacijski proces pojedinca u kojem se on kroz interakciju s društvom i okruženjem u kojem živi transformira iz biološke u društvenu

osobu. Proces socijalizacije započinje rođenjem, a primarno se provodi kroz komunikaciju i interakciju pojedinca s okolinom (Raboteg-Šarić, 1997.). Dakle, socijalizacija je proces kojim djeca i mladi kroz opažanje, imitaciju i komunikaciju usvajaju određenu kulturu, stječu odgovarajuće stavove i vrijednosti, uče i preuzimaju različite društvene uloge te razvijaju prihvatljive i neprihvatljive obrasce ponašanja, čime postaju članovi određenog društva.

Važnu ulogu u socijalizaciji imaju primarni i sekundarni socijalizacijski faktori. Primarne socijalizacijske faktore čine obitelj i vršnjaci, dok se sekundarnima smatraju škola, crkva, udruge, političke stranke i slične društvene organizacije (Bjelobrk, 2020.). Početkom svog života pojedinac je u potpunosti ovisan o roditeljima u smislu zadovoljenja svojih potreba, pa tako i u smislu socijalizacije, no s vremenom dolazi do osamostaljenja u kojem dijete počinje preuzimati obrasce ponašanja i od drugih ljudi iz okoline, kao što su vršnjaci, osobe iz susjedstva i ostali članovi društva (Bjelobrk, 2020.). Posljednjih nekoliko godina sve veću ulogu u socijalizaciji imaju i mediji, kao što su radio, televizija, društvene mreže, novine, portali i slično. Mediji snažno oblikuju moralne vrijednosti, stavove te identitet današnjeg društva. Bandura još 70-ih godina prošlog stoljeća (1977.) medije prepoznaje kao novi socijalizacijski faktor koji na djecu i mlade djeluje slično kao i primarni socijalizacijski faktori (obitelj i vršnjaci) jer uključuje učenje trajnih obrazaca ponašanja kroz promatranje drugih. Diklić i suradnici (2018.) navode kako mobiteli i društvene mreže postaju glavna sredstva socijalizacije mladih, iz čega potiskuju obitelj, školu i vršnjake te imaju sve veći utjecaj na formiranje vrijednosti, stavova i osobnog identiteta mladih.

Društvene mreže kod djece i mladih mogu utjecati na razvoj poželjnih obrazaca ponašanja i mogu djelovati podržavajuće u procesu socijalizacije te imaju važnu ulogu u razvoju socijalnih vještina. Djeca i adolescenti najčešće koriste društvene mreže za upoznavanje okoline, za izgradnju i održavanje odnosa s vršnjacima te za nošenje s vlastitom osobnošću (Bjelobrk, 2020.). Dobre strane socijalizacije putem društvenih mreža su sklapanje prijateljstava s ljudima diljem svijeta, učenje novih vještina komunikacije u virtualnom svijetu, upoznavanje obilježja nove kulture te razvoj medijske pismenosti (Diklić i sur., 2018.). Livingstone, d'Haenens i Hasebrink (2001.,

prema Bjelobrk, 2020.) navode kako korištenje informacijsko-komunikacijskih tehnologija i digitalnih medija ima izrazito pozitivan utjecaj na stvaranje kontakata i povezivanje među djecom i mladima, odnosno omogućuje upoznavanje novih ljudi te održavanje postojećih, već uspostavljenih odnosa. S druge strane, društvene mreže mogu imati negativnu ulogu jer ograničavaju razvoj socijalnih vještina, ograničavaju razvoj verbalne komunikacije, mladi potrebu za druženjem uživo nadoknađuju putem društvenih mreža, usvajaju potencijalno štetne obrasce ponašanja i njihova dobrobit često može biti ugrožena (Diklić i sur., 2018.). Mills (2016.) u rezultatima svog istraživanja ističe kako pretjerano provođenje vremena na društvenim mrežama smanjuje količinu vremena koju pojedinac provodi sam sa svojim mislima, što negativno utječe na normalan i zdrav razvoj adolescenta jer pojedinac zapravo preuzima neke već oblikovane stavove i vrijednosti, umjesto da sam razmisli o nekim važnim životnim pitanjima.

Kirsh (2010.) u svom radu analizira ulogu društvenih mreža u socijalizaciji djece i adolescenata te u rezultatima navodi kako postoje značajne razlike u ulozi društvenih mreža s obzirom na dob. Naglašava kako društvene mreže imaju puno veću ulogu u životima adolescenata koji na njima provode vrijeme pregledavajući zabavni sadržaj i komunicirajući s prijateljima, dok je uloga društvenih mreža u životima djece nešto manja, odnosno ona ih većinom koriste u svrhu zabave, kao što je igranje igrice. Kirsh (2010.) također naglašava kako mediji imaju značajnu ulogu u razvoju agresivnog i prosocijalnog ponašanja kod adolescenata s obzirom na sadržaj kojeg adolescenti pregledavaju. Sve veća uloga društvenih mreža u životima djece i mladih rezultira usmjeravanjem fokusa društvenih istraživanja na odnos između mladih i društvenih mreža jer djeca i mladi prolaze kroz razdoblje u kojem se oblikuju i razvijaju te u tom procesu nisu svjesni opasnosti, često djeluju impulzivno i bez razmišljanja, pogotovo na internetu gdje su posljedice njihovih akcija teže vidljive. Adolescenti danas žive u potpuno novim društvenim zajednicama koje od njih očekuju uspostavu drugačijih odnosa, usvajanje novih vrijednosti i svjetonazora te prilagodbu socijalnih kompetencija. Oni provode sate pred ekranima svojih mobitela istražujući društvene mreže i komunicirajući s prijateljima, kako bi zadovoljili svoje potrebe i interese (Diklić i sur., 2018.)

Kao što je ranije u tekstu spomenuto, formiranje vlastitog identiteta, usvajanje stavova i vrijednosti te razvoj obrazaca ponašanja primarni su zadaci procesa socijalizacije. Sadržaji kojima su adolescenti svakodnevno izloženi na društvenim mrežama imaju značajnu ulogu u tom procesu jer se danas tamo određuju prihvatljiva i neprihvatljiva ponašanja, načini odijevanja, definiraju se vrijednosti današnjeg društva i strukturira slobodno vrijeme adolescenata. Odnosno, može se reći da društvene mreže imaju važnu ulogu u posredovanju poželjnih životnih stilova kojima oblikuju percepciju svijeta i socijalne okoline adolescenata, ali i percepciju samog sebe, pa tako socijalizacija i društvene mreže imaju važnu ulogu i u formiranju slike o sebi.

1.2.2. Uloga društvenih mreža u formiranju slike o sebi

Formiranje slike o sebi je jedna od osnovnih razvojnih zadaća u procesu formiranja identiteta, a postiže se istraživanjem sebe i svog unutarnjeg svijeta (Rudan, 2004.). Slika o sebi određuje koje će osoba događaje smatrati važnima, koje ciljeve će postizati, što će smatrati prioritetom, čemu će težiti, hoće li biti zadovoljna onim što je postigla i brojne druge elemente koji definiraju ljudski život (Miljković i Rijavec, 1996.). Slika o sebi ili eng. *self-concept* je psihološki konstrukt koji se definira kao „fenomenološka organizacija iskustava individue i ideja o njoj samoj u svim aspektima njezina života” (Coombs, 1981., prema Lebedina-Manzoni i Lotar, 2010.:39.). Harter (1988., prema Lebedina-Manzoni i Lotar, 2010.) koncept slike o sebi definira kao skup ideja, osjećaja i doživljaja o samome sebi koji su važni za svakodnevni život pojedinca te utječu na njegovo ponašanje i odnose. Kod formiranja slike o sebi važno je razlikovati dva pojma, a to su samopoštovanje i samopoimanje. Samopoimanje se više odnosi na percepciju sebe u kontekstu vlastitog života i okoline, dok se samopoštovanje odnosi na percepciju vlastite vrijednosti, odnosno u kojoj mjeri pojedinac sebe smatra vrijednim i kompetentnim (Zhang, 2015.). S druge strane, Valkenburg i Peter (2006.) navode dva elementa na koje se treba fokusirati kada se promatra izgradnja identiteta u kontekstu društvenih mreža, a to su jasnoća slike o sebi (eng. *self-concept-clarity*) i samopoštovanje (eng. *self-esteem*). Jasnoća slike o sebi odnosi se na stabilnost pojedinčevih vjerovanja, vrijednosti i stavova o sebi, dok se

samopoštovanje odnosi na vrednovanje sebe (Valkenburg i Peter, 2006.). Rosenberg (1979., prema Patra, 2015.) definira tri principa koji se javljaju u procesu formiranja samopoštovanja, a to su princip reflektiranih procjena, zatim socijalna usporedba, odnosno samoevaluacija temeljena na usporedbi s drugima, i samo-atribucija ili samoevaluacija temeljena na vlastitom ponašanju. Od tri navedena principa kao najznačajniji se ističe socijalna usporedba (Rosenberg, 1979., prema Patra, 2015.).

U ljudskoj prirodi je da se uspoređujemo s osobama iz okoline. Tako procjenjujemo gdje se nalazimo u odnosu na druge te koliko smo zadovoljni vlastitim životom. Adolescenti prilikom formiranja vlastitog identiteta i stvaranja slike o sebi također velik značaj pridaju uspoređivanju s drugima. Oni nastoje biti što sličniji svojim prijateljima jer kroz pozitivne povratne informacije i odobravanje zadovoljavaju svoju potrebu za pripadanjem (Lebedina-Manzoni i Lotar, 2010.). Autor teorije socijalne usporedbe Leon Festinger (1954.) navodi kako se ljudi uspoređuju jer žele upoznati sami sebe te za usporedbu traže pojedince slične sebi ili malo bolje od njih, a u želji da održe stabilnu sliku o sebi oslanjaju se na objektivne standarde za evaluaciju. Socijalna usporedba može biti pozitivna (uzlazna) i negativna (silazna). Pozitivnu ili uzlaznu usporedbu obilježava uspoređivanje s ljudima koji se smatraju superiornima, odnosno boljima, i može biti korisna za pojedinca jer ga potiče da postavi ambicioznije ciljeve, pruža inspiraciju za napredak i tjera ga na bolje, ali češće rezultira nezadovoljstvom i nižom samoevaluacijom. Za razliku od pozitivne, negativna ili silazna usporedba odnosi se na uspoređivanje s pojedincima koji se smatraju inferiornima ili lošijima, odnosno onima koji imaju lošije karakteristike te može potaknuti neugodne osjećaje jer ljudi imaju mogućnost vidjeti koliko stvari loše mogu izgledati, ali zato rezultira većim zadovoljstvom samim sobom i pozitivnijom samoevaluacijom (Somerville, 2015.).

Društvene mreže mladima danas daju prostor da se identificiraju s drugim mladima diljem svijeta, istražuju što im se sviđa, a što ne, te eksperimentiraju s različitim osobnostima, kako bi u konačnici formirali svoje vlastito ja. Tako veliku ulogu u formiranju slike o sebi ima vlastita prezentacija na društvenim mrežama i povratne informacije koju ta prezentacija dobiva od okoline (Ninčević, 2009.). Adolescentima

su pozitivne povratne informacije jako važne, ne samo kako bi formirali svoje ja, već i kako bi zadovoljili svoju potrebu za osjećajem pripadnosti društvenoj skupini i prihvaćenosti u društvu općenito (Ninčević, 2009.). Ovo potvrđuju i rezultati istraživanja Valkenburg i Taylor Piotrowski (2017.) u kojem su sudjelovali mladi u rasponu od 16 do 29 godina te se pokazalo kako pozitivna povratna informacija ima pozitivan utjecaj na bolju percepciju sebe. Također treba istaknuti kako je više od polovice sudionika istraživanja navelo da su spremni promijeniti osobne podatke na društvenim mrežama kako bi se više svidjeli drugim korisnicima. Lindberg i suradnici (2007.) u rezultatima svog istraživanja navode kako pojedinci koji dobiju više pozitivnih povratnih informacija imaju veći osjećaj pripadnosti određenoj društvenoj skupini, s čime proporcionalno raste i pozitivna slika o sebi, osjećaj samopouzdanja i zadovoljstvom životom.

Društvene mreže mogu imati veliku ulogu u izgradnji slike o sebi kod adolescenata, one im omogućuju da istraže sve moguće verzije sebe i da se prikažu na željeni način. Neki pojedinci će se u virtualnom okruženju prikazati u pravom svjetlu, za razliku od fizičkog okruženja u kojem se nekada ne osjećaju dovoljno slobodno kako bi mogli biti ono što zaista jesu. S druge strane, neki pojedinci će se prikazati potpuno drugačijima nego što jesu kako bi stvorili željenu sliku kod svojih online prijatelja (Joinson, 2002., prema Zywicka, 2008.). Različiti pritisci i standardi koje društvene mreže postavljaju, osim u formiranju slike o sebi, imaju veliku ulogu i u psihološkoj dobrobiti adolescenata.

1.2.3. Uloga društvenih mreža u kontekstu mentalnog zdravlja adolescenata

Adolescenti pokušavaju otkriti vlastiti identitet, razriješiti probleme separacije i individuacije te usvojiti obrasce uspostavljanja kvalitetnih socijalnih odnosa, stoga nije neobično kako se brojni problemi mentalnog zdravlja počinju javljati upravo u ovom razvojnem razdoblju. Društvene mreže imaju važnu ulogu u svim navedenim promjenama te se osobito naglašava važnost njihove uloge u kontekstu mentalnog zdravlja (Robotić, 2015.). Mentalno zdravlje je stanje dobrobiti u kojem pojedinac ostvaruje svoje potencijale, dobro se nosi s normalnim životnim stresom, produktivan

je te sposoban pridonositi zajednici (Svjetska zdravstvena organizacija, 2021.). Ono je temelj dobrobiti i učinkovitog funkcioniranja pojedinca i zajednice. Na mentalno zdravlje mogu utjecati različiti unutarnji i vanjski čimbenici. Od unutarnjih čimbenika to su emocionalna stabilnost, socijalni status, samopoštovanje i integriranost u društvo, dok se kao vanjski čimbenici ističu socijalni uvjeti, izloženost nasilnim ponašanjima, izloženost stresnim situacijama, društvo i okolina (Bhugra i sur., 2013). Jednim od vanjskih čimbenika koji utječe na mentalno zdravlje mogu se smatrati i društvene mreže, čije korištenje može imati i pozitivne i negativne posljedice na mentalno zdravlje mladih. Neke od potencijalnih pozitivnih posljedica su mogućnost samootkrivanja, izvor podrške i smanjenje osjećaja usamljenosti, dok se kao negativne posljedice ističu razvoj problema vezanih uz mentalno zdravlje, izloženost nasilju, narušena slika o sebi i brojni drugi (Pittman i Reich, 2016.).

Različiti autori izražavaju brigu o mogućim štetnim utjecajima društvenih mreža na mentalno zdravlje. Mandarić (2012.) navodi kako pojedinci na društvenim mrežama najčešće traže socijalizaciju, ali se može dogoditi da se kod njih samo još više pojača osjećaj samoće i deprimiranosti. O'Keeffe i Clark-Pearson (2011.) uvode pojam „Facebook depresija” koja se definira kao oblik depresije koji se javlja kao posljedica nekontroliranog provođenja vremena na društvenim mrežama ili konkretno *Facebook-u*. Coyne i suradnici (2020., prema Biglbauer i Korajlija, 2020.) proveli su istraživanje u kojem je sudjelovalo 500 adolescenata u dobi od 13 do 20 godina te u rezultatima navode kako mladi koji provode više vremena na društvenim mrežama češće pokazuju znakove anksioznosti i depresivnosti od onih koji provode manje vremena na društvenim mrežama. S druge strane, Song i suradnici (2014.) u rezultatima svog istraživanja navode kako se sudionici koji provode više vremena na društvenoj mreži Facebook osjećaju manje usamljeno. No osim vremena provedenog na društvenim mrežama, značajna bi mogla biti i uloga načina na koje mladi provode to vrijeme. Naime, Islandsko istraživanje u kojem su sudjelovali adolescenti u dobi od 14 do 16 godina u rezultatima navodi kako je pasivna uporaba društvenih mreža koja uključuje samo pregledavanje sadržaja, ne i objavljivanje, povezana s izraženijim depresivnim raspoloženjem kod sudionika oba spola, dok je aktivna upotreba društvenih mreža,

koja uključuje objavljivanje sadržaja, povezana sa smanjenjem depresivnog raspoloženja (Thorisdottir i sur., 2019., prema Biglbauer i Korajlija, 2020.).

Kao što je vidljivo iz navedenog, društvene mreže mogu imati veliku ulogu u procjeni osobne dobrobiti i blagostanja, pogotovo kod adolescenata koji na njima provode jako puno vremena te su izloženi velikoj količini različitih sadržaja koje ponekad ni sami ne mogu procesirati. Uz to, popularnost, učestalost i navike korištenja društvenih mreža uvelike se mijenjaju od početka COVID-19 pandemije.

1.3. Uloga COVID-19 pandemije u kontekstu korištenja društvenih mreža

COVID-19 pandemija u potpunosti je promijenila život ljudi diljem svijeta. Krajem 2019. godine virus SARS-CoV-2 sve više se spominjao u medijima jer je od njega obolijevao sve veći broj ljudi, što je ubrzo dovelo do velikog *lockdown-a* i pandemijskih razmjera koje svijet još nije vidio (Ćurković i sur., 2021.). U ožujku 2022. godine Vlada Republike Hrvatske objavila je *lockdown*, što je dovelo do privremenog zatvaranja većine javnih i privatnih ustanova te su uvedene brojne mjere kojima se nastojala smanjiti mogućnost zaraze. Mjere su uključivale zabranu većih okupljanja, zatvaranje ugostiteljskih, sportskih i rekreacijskih objekata, zatvaranje škola i obrazovnih ustanova, obavezno nošenje maske, držanje fizičke distance od dva metra i brojne druge. Kao dvije najvažnije mjere koje su utjecale na živote djece i mladih mogu se izdvojiti zatvaranje obrazovnih ustanova i fizičko distanciranje jer adolescenti svojim prijateljima pridaju veliku važnost pa se nemogućnost provedbe vremena s njima negativno odražava na njihov život, socijalizaciju i mentalno zdravlje (Ćurković i sur., 2021.).

COVID-19 je uveo velike promjene u živote svih ljudi, pa tako i adolescenata, a prilagodba novim životnim uvjetima te stjecanje novih životnih navika utjecali su i na korištenje društvenih mreža. I prije pandemije društvene mreže su bile vrlo popularno sredstvo komunikacije i izvor zabavnog sadržaja, a u pandemiji se njihovo korištenje dodatno intenziviralo (Fegert i sur., 2020.). U ovom razdoblju osobito dolazi do porasta popularnosti društvenih mreža Instagram i TikTok, gdje su i odrasli i mladi

sve više počeli pratiti *influencere* koji su svakodnevno objavljivali što rade, pričali o tome kako popunjavaju slobodno vrijeme u pandemiji, smišljali različite plesove i ostale aktivnosti, čime su motivirali i pasivne korisnike društvenih mreža na aktivnije korištenje (Ćurković i sur., 2021.). Osim što su se koristile u socijalizacijske i zabavne svrhe, počele su se koristiti i u obrazovne svrhe, s obzirom na to da se škola održavala u virtualnom okruženju. Tako u vrijeme pandemije dolazi i do uspona komunikacijskih aplikacija kao što su Microsoft Teams, Google Meet i Zoom putem kojih se najčešće održavala online nastava, kao alternativa nastavi u školi i na fakultetima. Uz to, kako se o virusu nije znalo ništa, očekivano je da su i odrasli i adolescenti bili znatiželjni te da su pretraživali i prikupljali što više informacija. Neizvjesnost, nedovoljno poznavanje virusa, velik broj obolijevanja, promjene u načinu života, velik broj smrtnih ishoda, zabrinutost oko socioekonomskih posljedica i brojni drugi čimbenici koji su se spominjali doveli su do porasta razine stresa i anksioznosti, što je dodatno poticalo korisnike na pretraživanje informacija o virusu jer je to jedino što im je davalo osjećaj kontrole (Jokić-Begić i sur., 2014.).

Kada se govori o psihološkim posljedicama koje se uslijed pandemije javljaju kod adolescenata najčešće se ističu anksioznost, depresivnost, nedostatak kontakta s vršnjacima i smanjenje sposobnosti regulacije stresa (Mamun i sur., 2020.). Cauberghe i suradnici (2020.) proveli su istraživanje kojim su ispitali ulogu društvenih mreža u suočavanju s osjećajima anksioznosti i usamljenosti u vrijeme *lockdowna* kod adolescenata u dobi od 13 do 19 godina. U rezultatima navode kako su mladi u vrijeme pandemije aktivno koristili društvene mreže, što im je olakšavalo nošenje sa situacijom te doprinijelo smanjenju osjećaja uznemirenosti i tjeskobe. S druge strane, korištenje društvenih mreža kao alternative za druženje u fizičkom obliku dovelo je do smanjenja osjećaja sreće kod adolescenata.

Adolescenti su uvelike ovisni o odnosima s vršnjacima pa je dugoročna socijalna izolacija mogla negativno utjecati na njihovo mentalno zdravlje, dovesti do razvoja rizičnih ponašanja i ugroziti njihovu dobrobit. U tom kontekstu važna je uloga stručnjaka zaposlenih u centru za socijalnu skrb, odnosno, socijalnih radnika, socijalnih pedagoga i psihologa. Navedeni stručnjaci se u svom svakodnevnom radu

susreću s adolescentima koji su izloženi različitim rizicima, a njihova glavna zadaća je pružanje podrške i zaštita dobrobiti mladih.

1.4. Uloga stručnjaka koji rade s mladima u centrima za socijalnu skrb

Centar za socijalnu skrb (CZSS) je ustanova u kojoj se pruža stručna pomoć i potpora svima kojima je pomoć potrebna. Centri za socijalnu skrb sastoje se od nekoliko odjela, a to su prijemni ured, odjel za novčane naknade, odjel za odrasle i odjel za djecu, mladež i obitelj (Ajduković i Urbanc, 2010.). U centrima su zaposleni različiti profili stručnjaka, a u najvećem broju to su socijalni radnici, psiholozi, socijalni pedagozi i pravnici te se suradnja socijalnog radnika, socijalnog pedagoga i psihologa u centrima često odvija u okviru takozvanog „tima za mlade”.

Socijalni rad je profesija koja uključuje rad s ljudima svih dobnih skupina nastojeći odgovoriti na različite izazove s kojima se ljudi svakodnevno suočavaju te povećati njihovu dobrobit. Socijalni radnici u radu s različitim društvenim skupinama imaju različite uloge i ciljeve, ali generalno nastoje unaprijediti kvalitetu života korisnika, rade na razvoju punog potencijala svakog pojedinca, obitelji, grupe i zajednica u društvu, a također se bave i pitanjima ljudskih prava i socijalne pravde (Ajduković i Urbanc, 2009.). Socijalni rad s djecom i mladima najviše se odnosi na pružanje pomoći u prevladavanju teškoća na koje ova skupina korisnika nailazi, kako u svakodnevnom fizičkom životu, tako i na internetu i društvenim mrežama, a koje utječu na različite aspekte njihova života. Također, socijalni radnici u suradnji s ostalim stručnjacima mogu raditi na prevenciji nasilja i drugih rizičnih ponašanja, pružaju pomoć djeci žrtvama nasilja, pružaju pomoć u unaprjeđenju socijalnih vještina djece i mladih, ali i vještina roditelja u odgoju djece. Sve navedene aktivnosti provode se kroz usluge savjetovanja, pomaganja, psihosocijalne podrške te edukacija putem predavanja i radionica (Divić i Jolić, 2019.). Sljedeći važan stručnjak je socijalni pedagog koji sudjeluje u svim aktivnostima, intervencijama i mjerama koje društvo poduzima kako bi se spriječilo društveno neprihvatljivo ponašanje djece, mladih i odraslih osoba. Također, sudjeluje u aktivnostima prepoznavanja, dijagnostike, upućivanja u tretman te posttretmanskog prihvata korisnika, a može raditi kao samostalni djelatnik ili kao

savjetnik u timu (Koller-Trbović, 1997.). Njihova uloga je da predstavljaju centar pred sudom prilikom izricanja odgojnih mjera maloljetnicima ili mlađim punoljetnicima te prilikom izricanja novčanih ili zatvorskih kazni, koordiniraju izvršavanje odgojnih mjera i kazni, vode računa o tome da se mjere zbilja i provedu te o tome vode evidenciju (Koller-Trbović, 1997.). Posljednji stručnjak u „timu” je psiholog, čiji se rad temelji na stajalištu da ljudi posjeduju sposobnost, snagu, potencijal te osobni i društveni kapital, no onda kada te resurse iz različitih razloga ne koriste potrebna im je psihološka pomoć i podrška. Psiholozi u svom radu teže pružanju pomoći korisniku kako bi on ostvario svoju psihološku i socijalnu dobrobit koristeći vlastite vanjske i unutarnje snage, čime se stvaraju mogućnosti za korisnikov osobni rast i razvoj (Petak, 2005.). Osnovne zadaće psihologa u centrima za socijalnu skrb odnose se na prikupljanje podataka o korisnicima, psihodijagnostiku, savjetovanje i stručno analitički rad (Petak, 2005.).

Rad s adolescentima važno je područje svih pomagačkih profesija, pa tako i socijalnog rada, socijalne pedagogije i psihologije. Adolescenti su osobito ranjiva skupina jer često zbog nedostatka kritičkog razmišljanja nisu svjesni svih potencijalnih rizika koji mogu imati različite negativne ishode u svakodnevnim životnim situacijama (Guan i Subrahmanyam, 2009., prema Divić i Jolić, 2019.). Na odjelu za djecu, mladež i obitelj stručnjaci se svakodnevno u svom radu susreću s adolescentima, za što je ključno poznavanje razvojnih obilježja ove razvojne faze kako bi se bolje razumjela njihova ponašanja, razmišljanja i postupci, što socijalni radnici, psiholozi i socijalni pedagozi uče i stječu svojim fakultetskim obrazovanjem i radnim iskustvom (Bouillet i Žižak, 2008.).

S obzirom na to da se u svom svakodnevnom radu susreću s adolescentima, navedeni stručnjaci su jako dobro upoznati s njihovim životnim navikama i obrascima ponašanja, pa su tako upoznati i s važnošću društvenih mreža u životima adolescenata. Kako je ranije navedeno, društvene mreže imaju veliku ulogu u životima adolescenata, one su im osnovno sredstvo socijalizacije, informiranja, zabave, a posljednjih nekoliko godina su i mjesto obrazovanja. Isto kao što na društvenim mrežama mogu naučiti jako puno toga, mladima na njima prijete i broje opasnosti koje mogu u konačnici dovesti

do toga da ugroze svoje psihičko zdravlje i sigurnost. Glavna zadaća socijalnih radnika, socijalnih pedagoga i psihologa je zaštita djece i mladih, stoga je važno da i oni budu dobro informirani i educirani o društvenim mrežama i njihovim pozitivnim i negativnim stranama, kako bi mladima mogli pružiti adekvatnu pomoć i podršku u slučaju potrebe. Zbog svega navedenog, ovi stručnjaci se nalaze u poziciji da imaju dobar uvid u to kako mladi, posebno oni iz rizičnih skupina, vide društvene mreže, kako ih koriste i kako se to na njih odražava. Također, s obzirom na znanja koja su stekli obrazovanjem i iskustvom u radu, informacije koje dobivaju od adolescenata mogu staviti u kontekst teorije i na taj način dublje razumjeti značaj društvenih mreža u životima mladih.

2. Cilj i istraživačka pitanja

Cilj istraživanja je dobiti uvid u perspektivu stručnjaka zaposlenih u centrima za socijalnu skrb o različitim ulogama društvenih mreža u životima adolescenata. Postavljena istraživačka pitanja su:

1. Kako su društvene mreže kao važna komponenta života adolescenata razmatrane u radu stručnjaka zaposlenih u centru za socijalnu skrb?
2. Kakve posljedice imaju društvene mreže na život adolescenata iz perspektive stručnjaka zaposlenih u centru za socijalnu skrb?
3. Kako stručnjaci zaposleni u CZSS vide ulogu COVIDA-19 u kontekstu korištenja društvenih mreža od strane adolescenata?

3. Metoda

3.1. Uzorak

Ciljanu populaciju za provedbu ovog istraživanja čine stručnjaci, odnosno socijalni radnici, psiholozi i socijalni pedagozi, koji su trenutno zaposleni u Centru za socijalnu skrb Zagreb i Centru za socijalnu skrb Bjelovar na odjelu za djecu, mlade i obitelj te imaju minimalno godinu dana iskustva u radu s adolescentima. S obzirom na to da se uzorak formirao na temelju pristupačnosti i suradljivosti potencijalnih sudionika, kao metoda uzorkovanja korišten je prigodni uzorak.

U istraživanju je sudjelovalo sedmero stručnjaka. Od toga su tri diplomirana socijalna radnika, dva diplomirana psihologa i dva diplomirana socijalna pedagoga. Iz Centra za socijalnu skrb Bjelovar sudjelovale su tri osobe, dok je iz Centra za socijalnu skrb Zagreb sudjelovalo četvero sudionika. Rodna zastupljenost pretežito je ženska, odnosno, u istraživanju je sudjelovalo 6 žena i 1 muškarac. Gledajući dob sudionika, raspon dobi je dosta velik, od 26 do 55 godina, dok je prosječna dob 42 godine ($M = 41,57$; $SD = 12,026$). Što se tiče radnog staža u radu s adolescentima, raspon staža je od 1 do 21 godine, dok prosječan broj godina rada s mladima iznosi 12 godina ($M = 11,57$; $SD = 7,390$). Kao najčešća područja rada s mladima ističu se rad s mladima s problemima u ponašanju i savjetodavni rad u sklopu Dječje kuće Borovje.

3.2. Postupak

Istraživanje je provela studentica za potrebe diplomskog rada. Istraživanje se provodilo u ožujku, travnju i svibnju 2022. godine. Kontaktirani su centri za socijalnu skrb u gradu Zagrebu (podružnice Peščenica, Susedgrad i Trnje) i gradu Bjelovaru. Prije provedbe intervjua, ravnateljima Centara za socijalnu skrb poslana su molbe za davanje suglasnosti za provedbu istraživanja kojima se ravnatelje upoznalo s temom i procesom provedbe intervjua. Nakon dobivene suglasnosti ravnatelja, na e-mail adrese stručnjaka koji su iskazali volju za sudjelovanjem u istraživanju, poslana su pozivna pisma (Prilog 1) u kojima ih se upoznalo s temom, svrhom, ciljem i načinom provedbe istraživanja. Također, dala im se mogućnost da biraju hoće li se intervjui provesti uživo ili *online*, dalo im se do znanja da je sudjelovanje u potpunosti dobrovoljno, da su svi prikupljeni podaci povjerljivi te je na kraju naveden kontakt studentice kako bi se mogli povratno javiti. Putem e-maila dogovoreni su termini provedbe intervjua te su svi intervjui bili provedeni uživo. Na početku svakog intervjua sudionicima su ponovno objašnjeni cilj, svrha, postupak i etička načela istraživanja. Nakon usmenog pristanka na sudjelovanje u intervjuu, sudionici su potpisali i Informirani pristanak (Prilog 2) kojim pristaju na sudjelovanje i snimanje intervjua. Intervjui su trajali između 40 i 70 minuta.

3.3. Instrumentarij

Za istraživanje teme ovog diplomskog rada korišten je polustrukturirani intervjui. To je vrsta intervjua koja ima unaprijed osmišljen plan tema koje istraživač nastoji ispitati, a s druge strane ima i dovoljno fleksibilnosti u okviru promjene sadržaja ili redoslijeda pitanja, što znači da istraživač tijekom razgovora može postavljati i neka dodatna pitanja od predviđenih kako bi dublje istražio neku temu ili ako želi dodatno ispitati neko područje (Bognar, 2000.). Ovom vrstom intervjua ostavlja se mogućnost sudionicima da iznesu onoliko informacija koliko žele i na način na koji žele, a još jedna od njegovih prednosti je da se, osim unaprijed definiranih pitanja, mogu ispitati i dodatni aspekti ili fenomeni koji se pojave tijekom razgovora ili se učine zanimljivima i korisnima. Protokol intervjua (Prilog 3) sastojao se od 9 pitanja koja su

bila potkrijepljena brojnim potpitanjima. Kretalo se od pitanja kojima se ispitivala upoznatost stručnjaka s društvenim mrežama i adolescentima kao skupinom, kako bi se sudionike uvelo u temu te kako bi se dobile informacije o njihovoj upoznatosti s temom istraživanja. Zatim su slijedila pitanja koja se odnose na percepciju, upoznatost i iskustvo stručnjaka o učestalosti i navikama korištenja društvenih mreža od strane adolescenata. Također, postavljena su pitanja o različitim ulogama društvenih mreža u razvojnim procesima adolescenata te pitanja o prednostima i nedostacima korištenja društvenih mreža. Slijedila su pitanja kojima se nastojalo ispitati kako stručnjaci uključuju temu društvenih mreža u rad s djecom, mladima i roditeljima te koliko su i sami educirani o toj temi. Nakon toga slijedila su pitanja o iskustvu rada s adolescentima u kontekstu COVID-19 pandemije, kojima su se ispitale promjene koje su se javile u radu stručnjaka i promjene u korištenju društvenih mreža adolescenata. Zadnji set pitanja odnosio se na percepciju važnosti ove teme, potrebe za edukacijama djece, roditelja i stručnjaka, važnosti edukacija te općenito informiranosti o ovoj temi. Na kraju je ispunjena tablica sa sociodemografskim podacima kako bi se moglo opisati uzorak sudionika koji su sudjelovali u ovom istraživanju.

3.4. Obrada podataka

Kao metoda obrade podataka korištena je tematska analiza. Tematska analiza definira se kao metoda kojom se identificira, analizira i izvještava o obrascima, odnosno, temama u kvalitativnim podacima. Temelji se na postupcima klasifikacije i oblikovanja apstraktnih pojmova iz tekstualnih zapisa, čime se nastoji omogućiti sažimanje, razumijevanje i tumačenje empirijske građe. Opisna je i interpretativna te se najčešće koristi s ciljem istraživanja viđenja, doživljaja i iskustava (Milas, 2009.). Tematska analiza sastoji se od 6 koraka. Prvi korak je upoznavanje s podacima kroz preslušavanje snimki intervjua te izradu i analizu transkripata. Nakon upoznavanja s podacima slijedi korak kodiranja. Kodiranje se odnosi na imenovanje nekih specifičnih fenomena u empirijskoj građi koji se istraživaču čine zanimljivima i relevantnima. Kodiranje se smatra prvom razinom apstrakcije podataka. Zatim slijedi korak razvoja tema, koji obuhvaća grupiranje kodova ili identifikaciju tema koje opisuju osnovne karakteristike podataka (Braun i Clarke, 2006.). Cilj ovog koraka je omogućiti razlikovanje ključnih obrazaca u podacima. Nakon prepoznavanja tema, slijedi korak

revidiranja tema u kojem se provjerava primjerenost tema u odnosu na definirane kodove i u odnosu na cijeli set podataka. Sljedeći korak je imenovanje tema. Ovo je korak u kojem se radi kontinuirana analiza empirijske građe, kojoj je cilj redefiniranje specifičnosti te definiranje jasnih i konkretnih imena tema. Posljednji korak je izrada izvještaja, gdje autor kroz teme nastoji objasniti odgovore na svoja istraživačka pitanja te dobivene rezultate također povezuje s literaturom (Braun i Clarke, 2006.).

4. Rezultati i rasprava

Prvim istraživačkim pitanjem nastojao se dobiti odgovor na pitanje kako su društvene mreže razmatrane u radu stručnjaka u centrima za socijalnu skrb. S obzirom na to da su važna komponenta života adolescenata, pokušalo se saznati uključuju li stručnjaci društvene mreže u svoj rad, smatraju li ih važnima te kako im pristupaju. Odgovore na ovo pitanje prikazuje Tablica 4.1., a detaljan prikaz rezultata analize nalazi se u Prilogu 4.

Tablica 4.1 Tablični prikaz tematskih cjelina dobivenih na pitanje o razmatranju društvenih mreža kao važne komponente života adolescenata u radu stručnjaka u centru za socijalnu skrb

TEME	KATEGORIJE	KODOVI
Rad s mladima na temu korištenja društvenih mreža	Educiranje mladih o sigurnijem korištenju društvenih mreža	Informiranje adolescenata o opasnostima na društvenim mrežama
		Važnost zaštite osobnih podataka
		Informiranje o kažnjivim ponašanjima i njihovim posljedicama
		Razgovor o navikama korištenja društvenih mreža s adolescentima
		Uključivanje teme društvenih mreža u rad u slučajevima vršnjačkog nasilja
Rad s roditeljima na temu korištenja društvenih mreža adolescenata	Educiranje roditelja o korištenju društvenih mreža adolescenata	Naglašavanje potrebe za roditeljskim nadzorom nad korištenjem društvenih mreža adolescenata
		Informiranje roditelja o preporučenom vremenu korištenja društvenih mreža
		Razgovor s roditeljima o navikama korištenja tehnologije adolescenata
Potreba za upoznatosti stručnjaka s društvenim mrežama		Važnost znanja o društvenim mrežama
		Korištenje društvenih mreža kao sredstva komunikacije s mladima

Sudionici istraživanja navode kako društvene mreže uključuju u svoj rad i s roditeljima i s adolescentima. Uključivanje u rad s adolescentima najviše se vidi kroz educiranje mladih o sigurnijem korištenju društvenih mreža, što se postiže kroz informiranje adolescenata o opasnostima na društvenim mrežama, odnosno naglašavanje potencijalnih negativnih posljedica (npr. „Pa čisto onako im kažem, šta se loše može

dogoditi... (Sudionik 1)”, „...spomenemo eventualne opasnosti koje se mogu kriti i tako. (Sudionik 7)”). Isto tako, stručnjaci nastoje educirati mlade kroz razgovor o važnosti zaštite osobnih podataka (npr., „...naravno da neću govoriti jednom osamnaestogodišnjaku 'e nemoj dati svoje podatke', ali naravno da ću nekom tko ide u 5. razred da ću upozoriti na te neke stvari, opet ovisi o dobi. (Sudionik 7)”) te kroz informiranje o kažnjivim ponašanjima i njihovim posljedicama (npr. „...pozovemo ih na neka kaznena djela, tipa govor mržnje ili neko širenje nekih lažni vijesti, šta im se može sve dogoditi da ih netko prijavi za to... (Sudionik 1)”). Postoje mnoge opasnosti koje se vežu uz internet i društvene mreže, poput uspostavljanja kontakta nepoznatih osoba s djecom i mladima, elektroničko nasilje, dostupnost neprimjerenih sadržaja, dostupnost materijala koji potiču mržnju, nasilje, diskriminaciju, mogućnost kupovine ilegalnih predmeta (npr. droge i oružja) i slično (Robotić, 2015.). Nedostatak edukacije i informiranosti o prethodno navedenim opasnostima mlade može dovesti do podlijevanja komercijalizaciji, izlaganju rizičnoj komunikaciji, može im omogućiti pristup lažnim informacijama i mogu postati žrtve seksualnog iskorištavanja (Maleš i Stričević, 2008.). Rezultati istraživanja EU Kids Online (2011.) kojim se istražuju prednosti i rizici korištenja interneta među djecom i mladima između 9 i 16 godina, kao najvažnije rizike korištenja društvenih mreža koji se javljaju uslijed nedovoljne educiranosti navode: izvanmrežne sastanke mladih s osobama koje su upoznali preko internetskih stranica, primanje i slanje seksualnih poruka, pregledavanje pornografskog sadržaja, potencijalno štetne sadržaje i zlouporabu osobnih podataka. Kao što je vidljivo, opasnosti koje se mogu javiti kao posljedica nedovoljne educiranosti su brojne. Osim što mladi imaju pristup informacijama upitne točnosti, isto tako mogu vrlo lako stupiti u kontakt s nepoznatim osobama koje im ozbiljno mogu nauditi, a imaju i pristup kupovini različitih predmeta čije opasnosti često nisu ni svjesni. S tim u vezi, stručnjaci naglašavaju i opasnost od dijeljenja osobnih podataka s nepoznatim osobama i ostavljanja podataka na različitim neprovjerenim stranicama na internetu.

Korištenje interneta postaje osobito opasno kada se od mladih traži da daju svoje osobne podatke koji se kasnije mogu zloupotrebjavati. Osobni podaci su jedna od najpoželjnijih valuta poslovanja i danas se na internetu često prikupljaju u obliku

kolačića (eng. *cookies*) kako bi se korisnicima pružio što personaliziraniji sadržaj i ponude (Zgrabljčić Rotar, 2009.). Zgrabljčić Rotar (2009.) ističe kako je razvojem interneta pojam privatnosti potpuno promijenio svoje značenje, što se odražava na dobrobit mladih upravo u smislu objave osobnih podataka i fotografija, pa tako zbog nepažnje dolazi do otkrivanja njihova identiteta čime ih se izlaže prijevarama, ponižavanjima, uznemiravanju, zlostavljanju i brojnim neprimjerenim sadržajima (Kušić, 2010.). Krađa identiteta preko interneta je učestala pojava, pogotovo među mladima, a krađom identiteta smatraju se različiti postupci, kao što je otvaranje lažnog profila na nekoj društvenoj mreži, lažno predstavljanje, zlouporaba tuđih osobnih podataka u svrhu počinjenja kaznenog djela i slično. Rezultati istraživanja EU Kids Online (2011.) naglašavaju kako je važno educirati djecu o potencijalnim rizicima koji vrebaju na internetu te ih je isto tako važno poučiti kako da prepoznaju te rizike i kako da se od njih zaštite, a sve s ciljem povećanja dobrobiti i sigurnosti djece na internetu. S obzirom na to da je jedna od osnovnih zadaća socijalnih radnika, ali i ostalih stručnjaka zaposlenih u centru za socijalnu skrb, zaštita djece, važno je da ih i oni educiraju i o ovoj temi. Uz to, stručnjaci u centrima za socijalnu skrb imaju važnu ulogu u prevenciji počinjenja kaznenih djela mladih jer su oni ti koji se susreću s mladima s problemima u ponašanju, što podrazumijeva i one mlade koji čine neke oblike prekršaja ili kaznenih djela. Upravo zato socijalni radnici imaju važnu zadaću u educiranju mladih o potencijalnim kaznenim djelima i posljedicama koje ta djela nose, a kojih mladi često nisu svjesni. Isto tako, socijalni radnici svojim obrazovanjem stječu vještine i upoznaju se s odgovarajućim alatima, kao što su mjere iz Obiteljskog zakona ili Zakona o sudovima za mladež koje mogu koristiti u svrhu prevencije razvoja daljnjih problema u ponašanju mladih.

U rezultatima istraživanja stručnjaci navode kako s adolescentima razgovaraju o navikama korištenja društvenih mreža (npr. „...pitam bar informativno, bar da dotaknem neke stvari, kad upoznajem dijete često je pitanje koliko si na društvenim mreža, a i koje društvene mreže koristiš. (Sudionik 7)”, „...uvijek pitam, šta, kako, koliko, koja mreža, stranice koje gledaju, konkretno me zanima koje društvene mreže koriste, koje igrice igraju...(Stručnjak 6)”). Kušić (2010.) u rezultatima svog istraživanja kojim je ispitivao navike korištenja društvenih mreža ističe kako

adolescenti najviše koriste društvene mreže za komunikaciju s prijateljima putem slanja poruka, što je primarno i svrha društvenih mreža. Sljedeća popularna aktivnost je kreiranje grupa u kojima se dijele različiti sadržaji s većim brojem vršnjaka, koju slijedi dijeljenje privatnih fotografija i povjerljivog sadržaja, o čemu roditelji najčešće ništa ne znaju (Kušić, 2010.). Sve ono što se na društvenim mrežama radi i objavljuje daje jako puno informacija o osobi koja taj sadržaj plasira. Ljudi na internetu općenito imaju naviku ostavljati više podataka nego što je potrebno pa tako ugrožavaju vlastitu dobrobit, što se posebno donosi na adolescente koji zbog nedostatka kritičkog razmišljanja nisu svjesni svih potencijalnih opasnosti (Ambrosi-Randić, 2004.). Kroz razgovor o navikama korištenja društvenih mreža stručnjaci prikupljaju informacije kako bi dobili sliku o tome kako dijete koristi društvene mreže, koliko često, što najviše pretražuje i slično. Važno je da stručnjaci zaposleni u centru za socijalnu skrb razgovaraju o ovoj temi s mladima upravo zato što su društvene mreže dio života adolescenata, a kroz razgovor mogu dobiti puno informacija o životnim navikama mladih, kako im je strukturirano slobodno vrijeme, koliko pažnje posvećuju školi, koliko društvenim mrežama, a koliko obitelji i druženju s prijateljima uživo. Također, ova tema može poslužiti i za uspostavu odnosa s mladima. Isto tako, informacije ovog tipa mogu biti korisne kako bi stručnjaci mogli prepoznati postoji li potreba za interveniranjem u obliku edukacije u ovom ili nekom drugom životnom području adolescenta.

Stručnjaci isto tako navode kako uključuju društvene mreže kao temu u razgovor u slučajevima vršnjačkog nasilja (npr. „*Uključujemo ako je predmet razgovora, može se desiti da dođu u centar u savjetodavni razgovor vezano za vršnjačko nasilje putem društvenih mreža i onda se mi tu uključimo. (Sudionik 7)*” , „*Tipa ako mi dijete dođe s temom vršnjačkog nasilja onda ću ciljano ispitati događa li se takvo ponašanje i putem društvenih mreža, ali ako je obitelj uključena iz nekog razloga koji nije toliko vezan za društvene mreže onda neću toliko ispitivati. (Sudionik 4)*”). Cyberbullying ili elektroničko nasilje je svaki oblik nasilja koji uključuje slanje neprimjerenih i uvredljivih tekstualnih, vizualnih i audiovizualnih poruka te može uključivati prijetnje i druge oblike narušavanja privatnosti pojedinca (Ciboci i sur. 2018.). Najčešći oblici elektroničkog nasilja s kojima se susreću adolescenti su širenje glasina i govora

mržnje, prijetnje, nazivanje pogrđnim imenima, poticanje ponašanja kao što je ignoriranje, ucjenjivanje i brojna druga ponašanja (Ciboci i sur., 2018.). Anderson i Jiang (2018.) u rezultatima svog istraživanja navode kako je 59% adolescenata koji su sudjelovali u istraživanju doživjelo barem jedan oblik nasilnog internetskog ponašanja, poput nazivanja pogrđnim imenima ili širenja govora mržnje. Isto tako, navode da se vjerojatnost izloženosti internetskom nasilju povećava s povećanjem vremena kojeg mladi provode na društvenim mrežama. Društvene mreže su osobito pogodne za nasilno ponašanje zbog doze anonimnosti koju pružaju počiniteljima, što pojedince može dodatno ohrabriti na činjenje nasilnog ponašanja. Stručnjaci iz centra za socijalnu skrb u ovom kontekstu isto tako mogu imati važnu i veliku ulogu. Oni mogu mlade kroz razgovor educirati o posljedicama nasilnog ponašanja, kao što su psihološke posljedice koje nasilje ostavlja na žrtvu, ali i posljedice za počinitelja u obliku različitih kazni i drugih sankcija. Isto tako, mogu ih ohrabriti da razgovaraju s nekom odraslom osobom u koju imaju povjerenja u slučaju da sami budu žrtve nasilja te ih mogu educirati kako da se zaštite. U ovom kontekstu je i za stručnjake važno da budu upoznati sa sigurnosnim mjerama koje pružaju društvene mreže, kako bi mogli pružiti kvalitetnu pomoć i dati adekvatne informacije o različitim oblicima zaštite.

Sljedeća tema koja se ističe u rezultatima istraživanja je da stručnjaci uključuju temu korištenja društvenih mreža i u rad s roditeljima adolescenata kroz educiranje roditelja, odnosno, kroz naglašavanje potrebe za roditeljskim nadzorom nad korištenjem društvenih mreža od strane adolescenata (npr. „... *ali tu i tamo trebaju uzet mobitel i pregledati sadržaj koji su pretraživali i reći šta je u njima dobro, a što loše. (Sudionik 2)*”, „...*savjetujem da ljudi trebaju nadzirati klince što rade, ali teško je to istinski nadzirati, to bi trebao biti s njima 24 sata... (Sudionik 6)*”) te kroz informiranje roditelja o preporučenom vremenu korištenja društvenih mreža (npr. „...*onda i uglavnom im kažemo da postoji neko ograničeno vrijeme koje djeca mogu provoditi na društvenim mrežama... (Sudionik 1)*”). Veliku prepreku u zaštiti privatnosti i dobrobiti djece i mladih na internetu predstavlja činjenica da su današnji mladi medijski puno pismeniji od njihovih roditelja (Zgrabljić Rotar, 2009.). Velik generacijski jaz očituje se u tome što roditelji često nisu upoznati s potencijalnim opasnostima, velik broj njih ne zna kako društvene mreže funkcioniraju, pa samim

time ni ne znaju kako se na njima zaštititi ili što učiniti ako njihovo dijete bude izloženo nekom obliku opasnosti (Zgrabljic Rotar, 2009.). Budući da su internet i društvene mreže osnovni izvor informacija i osnovno sredstvo komunikacije djece i mladih u današnjem svijetu, ističe se nužnost informiranosti i uključenosti roditelja u virtualnu komunikaciju. U rezultatima istraživanja EU Kids Online (2011.) navodi se kako većina djece i mladih u dobi od 9 do 17 godina ima pristup internetu kad god to požele ili kada im je potrebno. Iako stručnjaci savjetuju da je preporučeno najviše 2 do 3 sata dnevno, svako četvrto dijete na društvenim mrežama provodi više od 4 sata dnevno. Grmuša i suradnici (2019.) u rezultatima svog istraživanja navode kako roditelji imaju teorijska znanja o potencijalnim opasnostima na internetu, ali u svakodnevnom životu rijetko poduzimaju nešto po pitanju zaštite ili prevencije. Ciboci i suradnici (2018.) ističu da je važno da roditelji prate aktivnosti djece na internetu, da se upoznaju sa stranicama koje dijete koristi te potencijalno označe stranice koje su sigurne za korištenje i blokiraju one koje nisu te da razgovaraju s djecom o tome zašto je to tako. Isto tako, naglašava se važnost razgovora o sadržaju na društvenim mrežama kako bi dijete moglo prepoznati što je dobro, a što loše te koje se potencijalne opasnosti mogu pojaviti u kontekstu određene društvene mreže, što navode i sudionici ovog istraživanja.

Stručnjaci u radu s roditeljima također razgovaraju o navikama korištenja društvenih mreža adolescenata (npr. „*S roditeljima o tome razgovaram dosta i njih uvijek pitam za toj dio kako dijete provodi slobodno vrijeme i nekako se tu često spontano izvuče ta tema provođenja vremena, možda ne toliko na društvenim mrežama nego općenito na korištenje tehnologije, interneta i tako. (Sudionik 4)*”, „*Možda tu više pitam roditelje vezano za djetetovo provođenje slobodnog vremena, kako su postavljene granice, koliko je na mobitelu i tako. (Sudionik 4)*”). U rezultatima istraživanja EU Kids Online (2011.) navodi se kako 40% djece među svojim Facebook prijateljima ima roditelje, dok 15,8% njih ne želi roditelje među svojim prijateljima. Roditelji koji su tako prisutni u životima svoje djece lakše nadziru njihove aktivnosti na društvenim mrežama te pokazuju da žele biti uključeni u njihove živote. Ciboci i suradnici (2018.) ističu kako se navike korištenja društvenih mreža mladih kod kuće uvelike razlikuju od navika korištenja društvenih mreža kada se ne nalaze pod kontrolom svojih

roditelja. Odnosno, ističu kako mladi zabranjenim stranicama često pristupaju iz domova svojih prijatelja, što pokazuje da roditelji zabranama ne postižu puno jer će djeca svejedno pronaći put do željene internetske adrese (Ciboci i sur. 2018.). Ono što je važno i što stručnjaci naglašavaju je da roditelji s djecom trebaju graditi odnos povjerenja i pokušati potaknuti razvoj kritičkog mišljenja te tako potpomoći razvoju informatičke pismenosti. Razgovor s roditeljima o navikama korištenja društvenih mreža adolescenata je važan dio rada stručnjaka zaposlenih u centru za socijalnu skrb. Kroz informacije koje dobiju u razgovoru o ovoj temi mogu saznati i koliko su roditelji angažirani oko djece, kako postavljaju granice, kakav je odnos između roditelja i djeteta te koliko su općenito uključeni u djetetov život, što može imati veliku ulogu u donošenju odluke o nekim daljnjim postupanjima stručnjaka.

Suradnja stručnjaka u centru za socijalnu skrb i korisnika je važna u kontekstu edukativnog procesa jačanja informatičke pismenosti i djece i njihovih roditelja. I mladima i roditeljima važno je pružiti učinkovite alate kako bi se mogli što lakše upoznati s društvenim mrežama i različitim tajnama interneta koje bi potencijalno mogle ugroziti dobrobit svih članova obitelji. Jedan od velikih alata u tom procesu je izgradnja odnosa povjerenja i razgovor jer, kada roditelj nauči dijete da razgovara svaki put kada uoči nešto loše na internetu, napravio je veliki korak u smjeru sigurnog korištenja interneta tog djeteta.

Sudionici istraživanja u svojim odgovorima naglašavaju kako im je važna njihova osobna upoznatost i informiranost o društvenim mrežama (npr. „*Ja znam da klinici, bitno je da ti njih razumiješ njihov način funkcioniranja, ako im kažeš ma šta ti je to, ne znam, nikad čuo za Tik Tok, nikad čuo za Snapchat, nikad čuo za ovo ono, oni nemaju više o čemu s tobom pričati, neće ti se povjeriti, nećeš postići ništa. (Sudionik 2)*”, „...*da vide adolescenti da i mi znamo nešto o tome, da imamo pojma šta je Tik Tok i tako... ipak malo uvažavaju znanje i vide da se razumiješ u to pa postoji mogućnost da posao ispadne kvalitetniji. (Sudionik 3)*”). Uz to, jedna sudionica je navela kako koristi društvene mreže za komunikaciju s mladima (npr. „...*tako si ja preko WhatsAppa web otvorim, zatvorim, WhatsApp poslovno na ekranu negdje i onda tako komuniciram s mladima...Je jer se ja njima približim na taj način i dostupnija sam im.*

(Sudionik 7) ”). Iz odgovora se može vidjeti da je stručnjacima poznavanje društvenih mreža jako važno za uspostavu odnosa s mladima te navode kako, ako pokažu neko znanje o društvenim mrežama, imaju puno bolju komunikaciju s mladima, oni im se lakše otvaraju i povjeravaju oko ozbiljnih pitanja. Stručnjacima to može biti itekako korisno za održavanje odnosa, suradnju s adolescentima, a važno je i zato što stručnjaci onda puno lakše mogu prepoznati u kojem smjeru njihov rad s adolescentom treba ići te kakvi oblici intervencija su potrebni da se situacija zbog koje je dijete i došlo u centar promijeni na bolje.

Drugim istraživačkim pitanjem nastojao se dobiti odgovor na pitanje o tome koje posljedice korištenja društvenih mreža u životima adolescenata prepoznaju stručnjaci zaposleni u centrima za socijalnu skrb. Odgovore na ovo pitanje prikazuje Tablica 4.2., a detaljni rezultati analize prikazani su u Prilogu 5. Iz analize intervjuja proizašle su tri glavne teme rezultata u kojima stručnjaci govore o percipiranim posljedicama društvenih mreža na život adolescenata, a to su zdravstvene posljedice, njihova uloga u psihosocijalnom razvoju adolescenata i ugrožena dobrobit adolescenata.

Tablica 4.2 Tablični prikaz tematskih cjelina koje prikazuju odgovore na pitanje o posljedicama društvenih mreža na život adolescenata iz perspektive stručnjaka zaposlenih u centru za socijalnu skrb

TEME	KATEGORIJE	KODOVI
Zdravstvene posljedice	Narušeno psihičko zdravlje	Pojava osjećaja anksioznosti
		Pojava osjećaja depresivnosti
		Ugrožavanje mentalnog razvoja
	Narušeno fizičko zdravlje	Povećanje tjelesne težine
		Fizička neaktivnost
		Problemi s vidom
Uloga u psihosocijalnom razvoju adolescenata	Uloga u razvoju sustava vrijednosti	Umanjivanje važnosti formalnog obrazovanja
		Naglasak na materijalnim vrijednostima
		Pridavanje velike važnosti virtualnim prijateljima
	Uloga u formiranju vlastitog identiteta	Uloga u formiranju ličnosti
		Uloga u formiranju slike o sebi
		Prihvatanje standarda koje postavljaju <i>influenceri</i>
		Smanjenje individualnosti

		Potreba za samoprezentacijom na društvenim mrežama
Ugrožena dobrobit adolescenata	Ugrožena sigurnost adolescenata na internetu	Nezaštićenost profila na društvenim mrežama
		Objavljivanje privatnog sadržaja
		Nesvjesnost rizika
		Nedovoljna educiranost o korištenju interneta
	Rizična ponašanja adolescenata	Poticanje na samoozljeđivanje
		Oponašanje igara i trendova s TikToka

Kao odrednice zdravstvenih posljedica stručnjaci prepoznaju posljedice na psihičko i fizičko zdravlje. Sudionici su odgovorili kako primjećuju da adolescentima korištenje društvenih mreža stvara osjećaj anksioznosti, što se može vidjeti iz njihovih odgovora (npr. „...vjerujem da im jako tjeskobu stvara i strah. (Sudionik 2)”, „Mislim da zapravo to veliko provođenje vremena na društvenim mrežama može dovesti do nekog otuđenja djece od vršnjaka uživo, znači odvajanja i to onda može biti povezano i s anksioznošću... (Sudionik 4)”, prepoznaju i osjećaj depresivnosti (npr. „...i s depresivnošću. (Sudionik 4)”, „...depresije ima dosta... (Sudionik 2)”) te naglašavaju kako je općenito ugrožen njihov mentalni razvoj, što se javlja kao posljedica pridavanja velikog značaja društvenim mrežama i izloženosti različitim sadržajima (npr. „...puno veći značaj im pridaju i to se može negativno odraziti na njihovo mentalno zdravlje... (Sudionik 6)”, „...može biti stvarno loše i negativno utjecati na nekakvi mentalni razvoj, razvoj ličnosti, osobnosti, da sve to bude onako dosta zbrčkano. (Sudionik 1)”). Da je uloga društvenih mreža u kontekstu mentalnog zdravlja velika potvrđuju i Lewis i Sampas-Kanying (2015.) u rezultatima svog istraživanja gdje navode da češće korištenje društvenih mreža povećava osjećaj anksioznosti kod mladih. Pantić i suradnici (2012.) proveli su istraživanje sa srednjoškolcima u Srbiji te u rezultatima navode kako je pregledavanje tuđih fotografija na društvenim mrežama povezano s promjenama pojedinca u samopoštovanju, kako mladi koji provode više vremena na Facebooku imaju više depresivnih epizoda i općenito procjenjuju svoju psihološku dobrobit lošijom. Navedene rezultate potvrđuje i istraživanje O'Keeffea i Clarke-Pearsona (2011.) koji izvještavaju kako intenzivnije korištenje društvenih mreža dovodi do smanjenog samopoštovanja te povećanja osjećaja usamljenosti i depresivnosti, pri čemu veliku ulogu igraju i povratne informacije koje mladi dobivaju na društvenim mrežama. Ove

teze potvrđuju i Lewisa i Sampasa-Kanyinga (2015.) koji, osim što spominju pojavu osjećaja anksioznosti, ističu i kako mladi koji više vremena provode na društvenim mrežama procjenjuju svoje mentalno zdravlje lošijim, imaju više suicidalnih ideja i psihološki su više uznemireni od onih koji provode manje vremena na društvenim mrežama.

Za razliku od psihičkog zdravlja koje se više odnosi na emocionalne i kognitivne aspekte povezane s korištenjem društvenih mreža, fizičko zdravlje se odnosi na tjelesne aspekte. Prema odgovorima sudionika, fizičke posljedice koje prepoznaju odnose se na povećanje tjelesne težine (npr. „...pretilost... (Sudionik 3)”, „pa se debljaju, pa propadaju... (Sudionik 5)”), fizičku neaktivnost (npr. „Dosta su inertni fizički, tjelesno neaktivni, sjede samo, tipkaju, dopisuju se, manje se kreću... (Sudionik 3)”) i prisutnost problema s vidom (npr. „Da, vrlo loše, naočale, vid, slab, bulje u ekrane, to je zdravstveno loše. (Sudionik 3)”, „...ako to ima veze s vidom, ekranom, sigurno ima utjecaja i na taj dio fizičkog zdravlja. (Sudionik 5)”). Prema odgovorima sudionika, fizičko zdravlje ugroženo je zbog provođenja velike količine vremena na računalu, nedostatka kretanja te pretjeranog gledanja u ekran. Sve prethodno navedene (ne)aktivnosti dovode do propadanja mišića, povećanja tjelesne mase i narušavanja osnovnih tjelesnih funkcija kao što je vid. Macdonald-Wallis i suradnici (2012.) ističu kako aktivnosti u djetinjstvu i adolescenciji imaju važnu ulogu u formiranju navika u odrasloj dobi, ali naglašavaju kako veliku ulogu u bavljenju fizičkim aktivnostima imaju vršnjaci. Odnosno, ako se prijatelji adolescenta bave sportom ili nekim drugim oblicima vježbanja, veća je vjerojatnost da će se i taj adolescent uključiti u neki oblik fizičke aktivnosti te naglašavaju kako to nije toliko povezano s korištenjem društvenih mreža, već s motivacijom koja dolazi iz okoline. S druge strane, Robotić (2015.) navodi kako se zbog velike količine vremena koju pojedinci provode u sjedećem položaju narušava normalna mišićna funkcija, što se negativno odražava na razvoj motoričkih sposobnosti te mobilnost tijela, što je mladima osobito važno za normalan razvoj. Kao što je vidljivo iz odgovora sudionika istraživanja, korištenje društvenih mreža može dovesti do velikih psihičkih i fizičkih posljedica. Ono što je posebno zabrinjavajuće je da su adolescenti skupina čiji je psihički i fizički razvoj u punom jeku pa je upitno kako će to dugoročno utjecati na njihovu dobrobit.

Druga velika tema koju stručnjaci ističu su posljedice društvenih mreža na psihosocijalni razvoj adolescenata. Ulogu u psihosocijalnom razvoju stručnjaci vide kroz razvoj sustava vrijednosti i formiranje identiteta adolescenata. Kod razvoja sustava vrijednosti stručnjaci ističu ulogu društvenih mreža u umanjivanju važnosti formalnog obrazovanja, odnosno navode kako adolescenti danas puno veću vrijednost vide u digitalnim vještinama i „biznisu“ preko društvenih mreža, nego što je vide u školi i formalnom obrazovanju (npr. „*Imam dojam da misle mladi da zapravo nije obrazovanje ni ništa drugo do ovih vještina životnih nego da kao se mogu naučiti s mreže onako. (Sudionik 1)*”, „...*da klinci misle da škola nije važna, da će oni biti svi youtuberi i zarađivati masne svote novaca od kojih će uzdržavati sebe i desetke pokoljenja sljedećih. (Sudionik 2)*”). S rezultatima istraživanja slažu se i Diklić i suradnici (2018.) koji kažu da su društvene mreže postale glavni oblik socijalizacije i time potisnule obitelj i školu iz te uloge, a najveću ulogu imaju u kreiranju sustava vrijednosti, stilova ponašanja i organizacije slobodnog vremena mladih. Tako se društvene mreže sve češće uključuju i kao nove metode rada te se, osim za druženje, koriste i za poslovne kontakte, razvoj poslovanja i promocije *influencera*, a mladi pokazuju zadovoljstvo i njihovim uključivanjem u obrazovni program (Diklić i sur., 2018.). S time se može povezati i dio rezultata istraživanja koji govore o umanjivanju važnosti formalnog obrazovanja od strane mladih. Posljednjih nekoliko godina dolazi do značajnog razvoja digitalnog marketinga, a najbolji primjer za to su *influenceri* s kojima kompanije dogovaraju suradnje vezane za promociju različitih proizvoda i usluga (Ciboci i Labaš, 2021.). Njihova uloga je da istaknu određeni proizvod ili uslugu kroz kreativnu objavu. Najčešće su to objave u obliku fotografija ili video zapisa na društvenim mrežama TikTok i Instagram. Kako bi se potaknula prodaja usluga i proizvoda, *influenceri* moraju smisliti što bolji sadržaj kako će to prezentirati te veliku ulogu u tom kontekstu ima stvaranje autentičnog i korisnog sadržaja koji će potaknuti ljude na kupovinu (Ciboci i Labaš, 2021.). Tako se razvojem tehnologija, društvenih mreža i interneta razvija i potpuno novi medij za interakciju s potrošačima, a ako je jedan od ciljeva neke kompanije interakcija s mladim ljudima, onda su društvene mreže pravo mjesto za to (Ciboci i Labaš, 2021.). Objave *influencera* su zapravo reklame na kojima često sve izgleda opušteno i idealno, čime mladi počinju stvarati mišljenje da za takav posao i ne treba puno znanja i truda te da se takav uspjeh

vrlo lako može postići, što dovodi do zanemarivanja važnosti formalnog obrazovanja i s čime se može povezati i usmjeravanje na materijalne vrijednosti koje prepoznaju sudionici istraživanja. Sudionici navode kako primjećuju promjene da mladi puno veći naglasak stavljaju na materijalne vrijednosti jer na društvenim mrežama često imaju priliku gledati luksuzan, pomno odabrani sadržaj te je postizanje uspjeha predstavljeno kao nešto što je vrlo jednostavno ostvarivo (npr. „...*potiču to materijalno, sve se gleda kroz materijalno, kroz marke, kroz putovanja razno raznih tih influencera koji odsjedaju svaki vikend u drugom hotelu, jedu profinjenu hranu, nose ne znam kakvu markiranu odjeću i onda su djecu, ili mobitele skupe imaju i djeca misle da se to mora desiti i njima... (Sudionik 2)*”). Osim što zanemaruju važnost formalnog obrazovanja i fokusiraju se na materijalna dobra, u rezultatima istraživanja stručnjaci ističu da u razvoju svog sustava vrijednosti adolescenti počinju pridavati i veliku važnost svojim virtualnim prijateljima.

Sudionici istraživanja navode kako adolescenti daju veliku važnost virtualnim prijateljima i sljedbenicima te na potpuno nov način percipiraju život i socijalne odnose (npr. „...*to im je baš jako važno i koliko imaju klikova i tko ih je popratio i ne znam šta uglavnom da i o tome uvijek rado pričaju... (Sudionik 1)*”, „*Mladi totalno drugačije percipiraju i te neke socijalne odnose i prijateljstva i to je nekakav život u društvu gdje gledaju da primarno imaju velik broj online frendova da ti to stvara nekakav status. (Sudionik 2)*”). Froding i Peterson (2012., prema Čelik, 2019.) definiraju virtualno prijateljstvo kao ono koje postoji na internetu, ali rijetko kada se interakcija odvija u stvarnom životu, zbog čega je ono oblik površnije i socijalne interakcije. Popularnost i prijateljstvo smatraju se dvjema najznačajnijim dimenzijama vršnjačkih odnosa (Kuzmanović i sur., 2010., prema Čelik, 2019.), a adolescentima je jako važno da budu popularni i prihvaćeni u svojoj društvenoj grupi i okruženju. S obzirom na to da se danas popularnost i prihvaćenost mjere kroz broj *lajkova* i komentara na objavama na društvenim mrežama, što je puno lakše postići s velikim brojem virtualnih prijatelja, potpuno je razumljivo da im onda i pridaju toliku važnost.

Kod formiranja vlastitog identiteta stručnjaci vide jako veliku ulogu društvenih mreža u formiranju ličnosti, ali na negativan način. U rezultatima ističu kako se mladi često

identificiraju s nečim što nije pozitivno i često zapravo idu u nerealnom smjeru zbog sadržaja kojem su svakodnevno izloženi, što se negativno odražava na njihove interese i način razmišljanja (npr. „...ne utječe dobro, tu se još nisu formirale ličnosti i onda ustvari, skloni su se identificirati s nečim što baš i nije pozitivno. (Sudionik 6)”, „...da i dosta ove pretpubertetsko doba, iako ne bi trebali koristiti društvene mreže, većina ih se tu dosta formira gdje se oni tu usmjeravaju u nekom totalno nerealnom smjeru. (Sudionik 2) ”). S tim u vezi, prema navodima sudionika, društvene mreže imaju i veliku ulogu u formiranju slike o sebi. Naglašavaju kako je adolescentima jako važno predstavljanje sebe na društvenim mrežama te kako kroz društvene mreže procjenjuju vlastitu vrijednost, što može imati veliku ulogu u formiranju slike o sebi (npr. „Mislim da utječu na razvoj slike o sebi. (Sudionik 4)”, „Možemo reći stvaranje pogrešne slike o samome sebi... (Sudionik 7)”). Kao što je u uvodnom dijelu rada spomenuto, slika o sebi odnosi se na formiranje vlastitog doživljaja samog sebe u različitim aspektima života, što oblikuje ponašanje i utječe na odnose pojedinca. S obzirom na to da je za adolescenciju karakteristična faza formiranja, mladi su skloni eksperimentiranju i istraživanju različitih identiteta, što im društvene mreže uvelike olakšavaju. Na društvenim mrežama mogu se prezentirati upravo onako kako oni to žele te tako stvoriti željenu sliku o sebi u društvu, što često može biti nerealno, a povezano je s povratnim informacijama koje dobivaju, osjećajem samopouzdanja, zadovoljstva životom te u suštini osjećajem pripadnosti (Lindberg i suradnici, 2007.). Identificiranje s nečim nerealnim u kontekstu formiranja vlastitog identiteta i stvaranja slike o sebi na temelju sadržaja na društvenim mrežama može se povezati s hipotezom fragmentacijske slike o sebi, o kojoj govore Valkenburg i Peter (2006.). Oni kažu kako društvene mreže adolescentima, ali i svim ostalim korisnicima, omogućuju kreiranje novog identiteta, odnosno identiteta u virtualnom okruženju koji se često uvelike razlikuje od onoga tko su oni zapravo u stvarnom, fizičkom svijetu (Valkenburg i Peter, 2006.). To znači da adolescenti kroz pregledavanje sadržaja na društvenim mrežama mogu dobiti percepciju o tome što je društveno poželjno, a što ne, te kako postići ono što će biti prihvaćeno. Tako veliku ulogu u formiranju vlastitog identiteta ima i prihvaćanje standarda koje nameću *influenceri*, što se može povezati i s odgovorima koji se odnose na pridavanje velike važnosti materijalnim vrijednostima. Prema navodima stručnjaka, adolescenti pridaju jako veliku važnost *influencerima* i

njihovim savjetima, ali nisu svjesni da često promatraju pomno odabran sadržaj koji treba biti dizajniran tako da prodaje neki proizvod pa im se tako i nameću standardi kojima se pokušavaju prilagoditi kako bi se osjećali prihvaćeno (npr. „*To bi baš rekla za djevojčice, pogotovo ako prate neke influencerice koje uvijek izgledaju lijepo, imaju namještene fotošopirane fotografije, onda zapravo mlade djevojčice mogu steći dojam da i one tako trebaju izgledati, a to stvarno nije realno da se postigne, svaki dan onako izgledati idealno. (Sudionik 4)*”, „*Vide živote nekakvih Insta zvijezda koje pokušavaju prilagoditi sebi i tako se ponašaju što je u većini slučajeva nerealno... (Sudionik 2)*”). Ove rezultate potvrđuju i Vogel i suradnici (2014.) koji kažu kako adolescenti često uspoređuju svoje realne, *offline selfove*, s tuđim, nerealnim, *online selfovima*, zaboravljajući da se na društvenim mrežama objavljuje samo idealiziran sadržaj koji prolazi kroz nekoliko proces prilagodbe prije nego što se objavi. Takve nerealne usporedbe doprinose stvaranju negativne slike o sebi, što se negativno odražava i na mentalno zdravlje adolescenata (Vogel i sur., 2014.). S prihvaćanjem standarda koje nameću influenceri, u kontekstu formiranja vlastitog identiteta, važnu ulogu ima i kod koji govori o smanjenju individualnosti.

Kao što je ranije spomenuto, za adolescente je karakteristično da im je jako važno da se osjećaju prihvaćeno i da imaju svoje mjesto u svojoj socijalnoj grupi. Zbog toga često slijede iste trendove koje slijede i svi njihovi prijatelji, što dovodi do toga da izgledaju vrlo slično, oblače se i šminkaju se jednako (npr. „*...smanjuje individualizirano ono individualnost, ono svi su mali klonovi, izgledaju isto gledam ja to i po gradu kad gledam srednjoškolce kak idu u školu i svi su ko mali vojnici. (Sudionik 1)*”). O ovome govore i Lebedina-Manzoni i Lotar (2010.) koje kažu kako adolescenti prilikom formiranja vlastitog identiteta i stvaranja slike o sebi veliku važnost daju uspoređivanju s drugima te nastoje biti što sličniji svojim prijateljima jer kroz pozitivne povratne informacije i odobravanje zadovoljavaju svoju potrebu za pripadanjem. S time je povezana i potreba za samoprezentacijom na društvenim mrežama. U navodima sudionika može se vidjeti kako prepoznaju važnost pozitivne osobne promocije adolescenata na društvenim mrežama te nastojanje da sve uvijek uljepšaju jer misle da će tako biti prihvaćeniji u društvu (npr. „*Možda i za samoprihvatanjem u smislu tog predstavljanja sebe u nekom pozitivnom svjetlu,*

kakvima žele bit. (Sudionik 4)”, „...da se dobro i lijepo prikažu na društvenim mrežama i svoj život i ne samo izgled nego i način na koji funkcioniraju, gdje idu, na neki način da objave da svi znaju... (sudionik 6)”, „...nastoje baš onako, sve nešto prikazati u ljepšem svijetlu nego što je... (Sudionik 1)”). Zhang (2015.) navodi kako adolescenti pridaju velik značaj mišljenju prijatelja i osoba iz okoline pa je stoga i razumljivo zašto im je samoprezentacija toliko važna, a postizanje željenog dojma svakako je lakše putem društvenih mreža. Za adolescente je karakteristično da profile na društvenim mrežama uređuju tako da privuku pažnju drugih i ostave dobar dojam te povećaju broj prijatelja i pratitelja, a karakterističan je i *like seeking behaviour* ili ponašanje koje je prvenstveno usmjereno na prikupljanje lajkova, što adolescenti često percipiraju kao odobravanje, što također doprinosi njihovom osjećaju prihvaćenosti u društvu (Valkenburg i Peter, 2006.).

Svi kodovi koji govore o ulozi društvenih mreža u formiranju identiteta su usko povezani. *Influenceri* su osobe koje često prati velik broj korisnika, pa samim time i velik broj adolescenata. Uloga *influencera* je da promoviraju određene proizvode i usluge te da formiraju zanimljiv sadržaj koji će privući što veći broj ljudi. Sadržajem kojeg prezentiraju i načinom na koji ga prezentiraju, ujedno i definiraju određene virtualne standarde koji se smatraju prihvaćenima u virtualnoj zajednici i stvarnom svijetu. Adolescenti, kao mlade osobe koje nemaju dovoljno razvijeno kritičko razmišljanje, prihvaćaju taj sadržaj te se u skladu s njim pokušavaju prezentirati na društvenim mrežama kako bi naišli na pozitivne povratne informacije i prihvaćanje od strane okoline. Može se dogoditi da velik broj adolescenata prati iste *influencere*, što može dovesti do toga da na kraju svi imaju jednak sadržaj, što je potpuno razumljivo jer postoji mogućnost da tako osjećaju pripadnost određenoj grupi. S druge strane, to može dovesti do gubitka individualnosti jer slijepo slijede ono što im se nameće. Nametanje trendova, smanjenje individualnosti, potreba za samoprezentacijom te osjećaji pripadnosti i prihvaćenosti velik su dio procesa formiranja slike o sebi i formiranja vlastite ličnosti. U dobivenim rezultatima o odnosu društvenih mreža i slike o sebi sudionici su mahom isticali negativne konotacije, stoga je važno naglasiti kako taj odnos može biti i pozitivan. Zbog širine sadržaja koji daju svojim korisnicima, društvene mreže mogu pojedincima pružiti mjesto na kojem oni mogu biti upravo ono

što jesu, mogu se prikazati u pravom svjetlu i razvijati se u smjeru u kojem žele jer su na društvenim mrežama izgradili podržavajuću zajednicu koja im odgovara, dok se u fizičkom životu možda ne osjećaju dovoljno slobodno i podržano za potpuno otkrivanje sebe.

Sljedeća tema koju stručnjaci prepoznaju kao posljedicu korištenja društvenih mreža je ugrožena dobrobit adolescenata koja se očituje kroz njihovu ugroženu sigurnost i vlastita rizična ponašanja. Ugroženost adolescenata na internetu stručnjaci prepoznaju kroz nezaštićenost profila na društvenim mrežama. Navode kako su im često profili otključani i nezaštićeni, kako često objave postavljaju javno te su nepažljivi prilikom dijeljenja sadržaja (npr. „*Kažem hrpa tih profila uopće nema zaštitu. (Sudionik 1)*”, „*...onda tek skuže zapravo da bi trebalo kao poraditi na zaštiti profila i obratiti pozornost što se stavlja i da su ti sadržaji neuklonjivi. (Sudionik 1)*”). Još jedan od pokazatelja ugrožene sigurnosti adolescenata na internetu je objavljivanje privatnog sadržaja pa tako stručnjaci ističu kako djeca često na društvenim mrežama dijele svoje fotografije, fotografije svoje obitelji, adresu, broj telefona, lokacije gdje se kreću i slično, bez svijesti da se te informacije mogu zloupotrijebiti (npr. „*Na javno sve stave, označavaju svoje lokacije, dijele privatne slike obitelji i skroz javno svima, prihvaćaju za prijatelje razno razne osobe koje nikad nisu čuli ni vidjeli... (Sudionik 2)*”). Nesvjesnost rizika također može ugroziti sigurnost adolescenata jer zbog nedostatka kritičkog razmišljanja jednostavno ne razmišljaju o potencijalnim opasnostima i posljedicama (npr. „*... ne sumnjaju da je netko s druge strane tko im želi zlo ili tko ih želi iskoristiti, baš su uvijek iznenade kad im tako nešto kažeš. (Sudionik 1)*”, „*...nesvjesni su nekih rizika...(Sudionik 2)*”). Nedovoljna educiranost o korištenju interneta je posljednji navedeni rizik koji može rezultirati ugroženošću djece na internetu. Sudionici navode kako adolescenti ne znaju koje su dobne granice za otvaranje profila na društvenim mrežama te isto tako ne znaju kako se sigurno koristiti internetom i društvenim mrežama (npr. „*...uglavnom kad ih pitate je l' smiju te profile imati svi kažu pa smijemo i onda kad im kažeš ne smijete jer ima neka dobna granica mislim da 16 godina ili tako nešto to za ove mlađe pričam ove od 14 do 16 onda su onak kao ma ne. (Sudionik 1)*”, „*Mislim da u istinskom smislu nekakvoj educiranosti, znanja, rizika i toga nema, ništa nisu educirani. (Sudionik 6)*”). Ovakvi rezultati o

ugroženoj dobrobiti adolescenata na društvenim mrežama povezani su s onima dobivenim u prethodnom istraživačkom pitanju koji se odnose na edukaciju adolescenata o korištenju društvenih mreža. Zbog nedovoljne educiranosti i informiranosti o korištenju društvenih mreža mladi su izloženi različitim opasnostima. Često mogu biti žrtve nasilja, žrtve krađe podataka, izloženi su neprimjerenim sadržajima, poput pornografije, droge, oružja, neprimjerenih snimki i slično, što se može negativno odraziti na njihovu dobrobit (Robotić, 2015.). Za fazu adolescencije je karakteristično testiranje, istraživanje i preuzimanje rizika pa tako adolescenti često ne razmišljaju o posljedicama svojih akcija (Ambrosi – Randić, 2004.). Kao posljedica toga može se dogoditi da nemaju zaštićene profile na društvenim mrežama i, kao što sudionici kažu, često javno objavljuju osobne podatke i ostale privatne informacije. Svojim ponašanjem dovode se u nepovoljan položaj jer drugima daju puno informacija o sebi, a te informacije se mogu zloupotrijebiti i njihova sigurnost može biti ugrožena. U tom kontekstu jako je velika uloga roditelja i stručnjaka, pa tako i socijalnih radnika, psihologa i socijalnih pedagoga, da kroz razgovor dobiju informacije o sadržaju koji dijete pregledava i objavljuje i na adekvatan način ga educiraju o tome kako se zaštititi te kako i gdje potražiti pomoć u slučaju potrebe.

Kod ugrožene dobrobiti adolescenata stručnjaci ističu i rizična ponašanja koja prepoznaju kroz međusobno poticanje na samoozljeđivanje ili poticanje na samoozljeđivanje od strane nepoznatih osoba putem nekih grupa ili lažnih profila na društvenim mrežama (npr. „...imaju neke kolektivne ono faze kada potiču jedni druge na samoozljeđivanje da bi zadivili nekog i tako...(Sudionik 1)”, „...imala sam tih situacija da su adolescenti došli do nekakvih informacija, grupa, profila na Instagramu gdje bi se promoviralo neko rizično ponašanje, kao na primjer samoozljeđivanje što ih je potaknulo da i oni probaju se samoozlijediti. (Sudionik 4)”). Samoozljeđivanje se definira kao dobrovoljno nanošenje štete vlastitom tijelu, a obuhvaća ponašanja kao što su rezanje, grebanje, čupanje kože, čupanje kose, onemogućavanje ranama ili ozljedama da zarastu i slične radnje (Ercegović i sur., 2018.). Obično se javlja kao reakcija na stresne i traumatske situacije, a osobe koje se samoozljeđuju često navode kako im ono donosi bijeg od problema i olakšanje. Najčešći razlozi samoozljeđivanja su pokušaj regulacije emocija, odnosno pokušaj da

se tijelo dovede u ravnotežu nakon neugodnih i uznemirujućih osjećaja, komunikacija, odnosno, neke osobe koriste samoozljeđivanje kao način izražavanja onoga što nisu u stanju izraziti riječima, te kao oblik kontrole, odnosno kazne, što se odnosi na ponavljanje obrazaca zlostavljanja pretrpljenih u djetinjstvu (Jacobson i sur., 2008.). Samoozljeđivanje najčešće započinje u adolescenciji, između 12. i 14. godine, a njegova pojavnost najčešće pada u završnim godinama puberteta (Ercegović i sur., 2018.). Posljednjih godina se samoozljeđivanje na društvenim mrežama predstavlja kao svojevrsan trend, kao poželjno ponašanje i kao učinkovit način rješavanja problema, a osobito zabrinjavajuće je ono samoozljeđivanje koje započinje oponašanjem drugih ili se prezentira kao natjecanje. O ovome govore Ciboci i suradnici (2018.) u nalazima svog istraživanja, odnosno navode kako je više od petine djece i mladih u dobi od 9 do 17 godina posjećivalo internetske stranice čiji sadržaj govori o samoozljeđivanju i samoubojstvima. Marchat i suradnici (2017.) pregledom različitih istraživanja na ovu temu navode kako su uznemirujući postovi o samoozljeđivanju povezani s razvojem suicidalnih ideja i ponašanja. Lewis i Sampasa-Kanyinga (2015.) u rezultatima istraživanja u kojem su sudjelovali adolescenti navode kako oni koji imaju razvijen oblik ovisnosti o internetu pokazuju više samoozljeđujućih ponašanja, poput čupanja kose, udaranja ili samozapaljenja. No osim što mogu biti izvor ideja za samoozljeđivanje, društvene mreže isto tako mogu biti i izvor podrške. Na društvenim mrežama sada već postoje različiti profili i grupe koji se bave pružanjem psihološke podrške, gdje mladi mogu pročitati tuđa iskustva sa samoozljeđivanjem, korisne savjete i naučiti tehnike nošenja s teškim emocijama, a mogu i dijeliti vlastita iskustva te pružati podršku jedni drugima.

Oponašanje igara i trendova s TikToka također je jedan od faktora koji mogu imati ulogu u ugrožavanju dobrobiti adolescenata. Tu stručnjaci ističu prisutnost različitih igara koje mogu rezultirati fizičkim ozljedama adolescenata, a te izazove mladi vide na TikToku pa ih zatim oponašaju (npr. „...ono što znam za te takve igre gdje su izmicanje da padne lupi glavom o pod, jedni druge guše dok ne ostanu bez zraka da padnu u nesvijest, to su bili nekakvi trendovi po nekim školama gdje su se tako igrali, to su vidjeli na Tik toku. (Sudionik 2)”). Izazovi na društvenim mrežama predstavljaju fenomen koji se javlja posljednjih nekoliko godina, a njihov razvoj dosegnuo je svoj

vrhunac razvojem društvene mreže TikTok. Od tada izazovi privlače veliku pažnju mladih te su postali svojevrsan zaštitni znak ove društvene mreže. Cilj ovih izazova je ponavljanje ponašanja koje je netko već snimio. Često korisnici snime određeno ponašanje, podijele video uradak, a zatim izazovu druge korisnike da snime i ponove to isto ponašanje (Roth i sur., 2021.). Tijekom godina javili su se različiti izazovi, od onih zabavnih, koji uključuju ples, pjevanje, jedenje hrane, do onih dobrotvornih, kao što je poznati „*Ice bucket challenge*” kojim se prikupljao novac za istraživanje bolesti. S druge strane, javili su se i potencijalno opasni izazovi, kao što su „*Blue Whale*” ili „*Benadryl*”, kojima se potiču rizična ponašanja poput samoozljeđivanja i uzimanja sve veće količine lijekova te snimanja svojih reakcija (Khasawneh i sur., 2020., prema Roth i sur., 2021.). Roth i suradnici (2021.) proveli su istraživanje u kojem su sudjelovali adolescenti u Indiji, a kojim su istraživali motivacijske čimbenike i percipirane posljedice sudjelovanja u TikTok izazovima. U rezultatima navode kako je glavni motivacijski čimbenik za sudjelovanje bila prihvaćenost od strane vršnjačke skupine. Također navode kako su sudionici u svojim odgovorima isticali da uživaju u kreiranju video zapisa u sklopu izazova, da su pregledi i *lajkovi* doprinijeli njihovom osjećaju postignuća te navode kako sudjelovanje u ovakvim izazovima pozitivno doprinosi razvoju samopouzdanja.

Sve navedene posljedice korištenja društvenih mreža koje sudionici prepoznaju međusobno su povezane te se različita rizična ponašanja, ugroženost sigurnosti mladih na internetu, aspekti psihosocijalnog razvoja i fizičke promjene mogu odraziti na psihičko zdravlje adolescenata. Stručnjaci zaposleni u centru za socijalnu skrb koji rade s adolescentima su ujedno i stručnjaci mentalnog zdravlja te je njihova uloga u ovom kontekstu jako važna. Zahvaljujući znanjima i vještinama koje su stekli tijekom svog obrazovanja i rada, stručnjaci mogu poduzimati razne intervencije u vidu različitih mjera iz sustava socijalne skrbi, a socijalni radnici i psiholozi su osposobljeni i za savjetodavni rad s adolescentima te im tako mogu pružati i značajnu psihološku podršku. Isto tako, u razgovoru s roditeljima i adolescentima mogu ukazati na dugoročne posljedice koje prekomjerno korištenje društvenih mreža može ostaviti na psihičko i fizičko zdravlje, mogu ih educirati o uspostavi granica i kontrole te kroz provedbu radionica i programa prevencije mogu imati veliku ulogu u prevenciji

razvoja različitih teškoća ili rizičnih ponašanja koja se mogu javiti zbog prekomjernog korištenja društvenih mreža i interneta. Zato je važno da i sami budu upoznati i informirani o trendovima koji se javljaju na društvenim mrežama te upoznati s načinom funkcioniranja društvenih mreža, što sudionici i sami ističu u svojim odgovorima, a što će biti prikazano kasnije u tekstu.

Trećim istraživačkim pitanjem ispitivala se percepcija stručnjaka zaposlenih u centru za socijalnu skrb o ulozi virusa COVID-19 u kontekstu korištenja društvenih mreža od strane adolescenata. Ovim pitanjem htjeli su se dobiti odgovori o tome uočavaju li stručnjaci neke razlike u kontekstu korištenja društvenih mreža sada u odnosu na prije pandemije.

Tablica 4.3 Tablični prikaz tematskih cjelina koje prikazuju percepciju stručnjaka o virusu COVID-19 u kontekstu korištenja društvenih mreža adolescenata

TEME	KATEGORIJE	KODOVI
Promjene u navikama korištenja društvenih mreža	Povećanje korištenja društvenih mreža	Češće provođenje slobodnog vremena na društvenim mrežama
		Intenzivnije korištenje društvenih mreža
		Korištenje društvenih mreža u svrhu praćenja nastave
	Povećanje socijalizacijske uloge društvenih mreža	Osnovno sredstvo komunikacije u vrijeme pandemije
		Komunikacija s bliskim osobama
		Komunikacija s vršnjacima
	Učinci korištenja društvenih mreža na mentalno zdravlje	Povećanje učestalosti samoozljeđivanja
		Porast ovisnosti o internetu i društvenim mrežama
		Povećanje prisutnosti osjećaja anksioznosti

Tablica 4.3. prikazuje sistematizaciju odgovora dobivenih od stručnjaka na pitanje o percepciji uloge virusa COVID-19 u kontekstu korištenja društvenih mreža od strane adolescenata, a detaljniji rezultati analize prikazani su u Prilogu 6. Iz dobivene tablice vidljivo je da kao odgovor na pitanje proizlazi jedna velika tema koja govori o tome kako je virus COVID-19 imao važnu ulogu u promjenama navika korištenja društvenih mreža od strane adolescenata. Stručnjaci prepoznaju povećanje korištenja društvenih mreža koje se javlja kao posljedica nemogućnosti druženja s vršnjacima uživo (npr.

„U pandemiji su puno češće koristili društvene mreže, puno su više bili na društvenim mrežama, ali i ovako u slobodno vrijeme, puno je zastupljenije bilo nego možda prije. (Sudionik 5)”, „...dok je trajala pandemija se još manje išlo vani, manje je bilo druženja s vršnjacima što je ostavljalo više vremena za biti na društvenim mrežama. (Sudionik 4)”. Stručnjaci isto tako ističu kako je došlo do općenito intenzivnijeg korištenja društvenih mreža (npr. „Možda neki koji su bili skloni tome da inače provode vrijeme, dakle pretjerujući s raznim gledanjem i igranjem igrice i toga svega, ti su to još pojačali. (Sudionik 6)”, „Korištenje se još intenziviralo. (Sudionik 1)”). Još jedan od važnih čimbenika koji je imao ulogu u promjeni navika korištenja društvenih mreža je obrazovanje, odnosno korištenje društvenih mreža u svrhu praćenja nastave jer su tada vrijeme koje inače ne bi provodili na društvenim mrežama, mladi morali provoditi online kako bi pratili nastavu (npr. „...ja bi rekla da su češće i koristili društvene mreže, koje su najviše koristili i za školu. (Sudionik 4)”, „...vodeću ulogu i u pogledu obrazovanja, preko društvenih mreža se odvijala online nastava, sve je imalo veze s društvenim mrežama, tako da je. (Sudionik 3)”). Da je virus COVID-19 imao veliku ulogu u promjeni navika korištenja društvenih mreža potvrđuju i Fegert i suradnici (2020.) koji navode kako je virus COVID-19 uveo značajne promjene u životne navike, dnevne rutine i psihološku dobrobit djece i adolescenata. Društvene mreže najviše su se koristile u svrhu informiranja o virusu i situaciji u svijetu, zatim u socijalizacijske svrhe, odnosno za komunikaciju s osobama koje ljudi nisu mogli vidjeti te u svrhu praćenja nastave.

Praćenje nastave bile je jedna od velikih novina u kontekstu korištenja društvenih mreža u vrijeme pandemije. Sudionici istraživanja prepoznaju da je promjeni u navikama korištenja društvenih mreža uvelike doprinijelo njihovo nužno korištenje u svrhu obrazovanja. Adolescenti su bili primorani pratiti nastavu putem alata kao što su Google Teams ili Zoom te su putem društvenih mreža dijelili svoja iskustva i materijale vezane za nastavu jer se škola zbog mjera socijalne izolacije nije mogla održavati uživo, čime se korištenje društvenih mreža dodatno intenziviralo (Muzi i sur., 2021.). Tako su vrijeme koje inače ne bi provodili na društvenim mrežama sada morali provoditi *online*. Ratheeswari (2010., prema Ivić i Blagojević, 2022.) navodi kako društvene mreže i informacijsko komunikacijske tehnologije općenito imaju

veliku ulogu u kontekstu obrazovanja jer omogućuju pristup različitim sadržajima i velikoj količini podataka na internetu pa su u tom smislu i vrlo korisne. Tijekom pandemije platforme za online učenje nisu služile samo za učenje, one su bile i sredstvo komunikacije s vršnjacima i profesorima, služile su kao izvor sadržaja, bile su i platforme za grupni rad te mjesto pisanja domaćih zadaća i vrednovanja učenika (Ivić i Blagojević, 2022.). No ono što je problem i što je zabrinjavajuće je što ne postoje uspostavljene kontrole i protokoli za korištenje društvenih mreža u obrazovne svrhe pa se tako njihova uporaba masovno svodi na slobodne aktivnosti i međuljudsku komunikaciju (Ivić i Blagojević, 2022.). E-učenje i primjena informacijskih tehnologija su postali neizostavni dio obrazovnog procesa te se sve više potiče i redefiniranje načina obrazovanja, odnosno poboljšavanje digitalnih kompetencija nastavnika, kako bi mogli pripremiti učenike za pretraživanje edukativnog sadržaja na internetu te ih istovremeno i educirati o sigurnijem korištenju interneta (Caena i Redecker, 2019., prema Ivić i Blagojević, 2022.).

Važnost primjene informacijskih tehnologija u kontekstu obrazovnog procesa može se povezati i s educiranjem stručnjaka zaposlenih u centru za socijalnu skrb, odnosno psihologa, socijalnih radnika i socijalnih pedagoga, u čiji bi se obrazovni program također trebalo uključiti stjecanje znanja i vještina za rad u digitalnom okruženju. S jedne strane, tako bi i sami povećali kvalitetu rada te bili u korak s vremenom, a s druge strane, bili bi informiraniji i educiraniji o svemu što virtualno okruženje sa sobom nosi. Tako bi imali bolju sliku o tome odakle krenuti i kako povećati sigurnost djece i mladih na internetu te općenito kako i djecu i roditelje pripremiti za izazove 21. stoljeća. Promjene u navikama korištenja društvenih mreža su normalne i te se navike mijenjaju ovisno o društvenoj situaciji, situaciji u svijetu, trendovima na društvenim mrežama te potrebama samih korisnika. Ono što je važno u ovom kontekstu je da socijalni radnici, psiholozi, socijalni pedagozi, ali i ostali stručnjaci koji rade s djecom i mladima budu u korak sa suvremenom tehnologijom. Važno je da budu informirani i educirani jer to uvelike doprinosi osjećaju kompetentnosti u obavljanju posla. Tako znaju prepoznati zabrinjavajuće situacije pa mogu i djecu i roditelje pravovremeno informirati i podučiti tome kako postupiti i kako se zaštititi u određenim situacijama.

Kao što je ranije spomenuto, sudionici istraživanja prepoznaju kako je promjenama u navikama korištenja društvenih mreža u vrijeme pandemije doprinijelo i njihovo povećano korištenje u socijalizacijske svrhe. Stručnjaci u svojim odgovorima navode kako su društvene mreže i online komunikacijski servisi bili osnovno sredstvo komunikacije u vrijeme pandemije (npr. „...morali su komunicirati isključivo putem društvenih mreža, rijetko su se susretali, socijalizirali, družili, zajedno i neposredno. (Sudionik 5)”, „jedina komunikacija među ljudima kad je bio onaj lockdown se održavala preko društvenih mreža... (Sudionik 7)”). Sudionici također navode kako su društvene mreže u pandemiji imale važnu ulogu u komunikaciji s bliskim osobama jer su bile jedini način komunikacije i održavanja kontakta kada se ljudi nisu mogli fizički vidjeti ni ići jedni k drugima (npr. „...to je bio jedini način kako su se neki ljudi mogli čuti i vidjeti, video poziv, kamera, ne znam, ljudi su jedino tako vidjeli svoje drage ljude i osobe jer nije bilo dozvoljeno ništa drugo. (Sudionik 5)”, „...onda je djeci puno značilo da se video pozivom čuju s bakom i djedom. (Sudionik 4)”). Isto tako, društvene mreže imale su i važnu ulogu u komunikaciji s vršnjacima, koja je adolescentima jako važna i teško su se nosili s time što ne mogu vidjeti svoje prijatelje pa su društvene mreže to barem malo olakšale (npr. „komunikacija s vršnjacima, nekakvu online razne varijante nekakva druženja, zabave i slično. (Sudionik 6)”, „...ovaj koliko su im ti vršnjački odnosi bitni, poludjeli bi da se nisu vidjeli ni čuli četiri tjedna jer je sve bilo skroz zalokotano, tako da mislim da je to srednjoškolcima koristilo. (Sudionik 2)”). Nakon donošenja odluke o lockdownu u potpunosti se promijenio način funkcioniranja društva. Jedna od glavnih uvedenih mjera čiji je cilj bio sprječavanje širenja zaraze, bilo je socijalno distanciranje. Ljudi nisu mogli provoditi vrijeme jedni s drugima uživo, pa su se tako njihova komunikacija i druženje prebacili na društvene mreže (Ćurković i sur., 2021.). Društvene mreže su i inače osnovno sredstvo komunikacije velikog dijela populacije, pa tako i adolescenata, a kako je u vrijeme pandemije došlo do promjena u navikama korištenja društvenih mreža, tako se i komunikacija na mrežama intenzivirala, čime su one postale neophodan, a u nekim slučajevima i jedini resurs za zadovoljavanje tih osnovnih ljudskih potreba (Pedrosa, 2020.). Pedrosa i suradnici (2020.) navode kako su zahvaljujući društvenim mrežama, mladi u vrijeme pandemije mogli putem videopoziva i poruka održavati odnose koji su im važni, a s obzirom na to da

adolescenti pridaju jako veliku važnost odnosima s vršnjacima, zapravo nije iznenađujuće da su se društvene mreže u vrijeme pandemije najviše koristile upravo za održavanje odnosa s njima, što potvrđuje i istraživanje Fernandes i suradnika (2020.). Fernandes i suradnici (2020.) su u svom istraživanju ispitivali navike u korištenju društvenih mreža adolescenata prije i tijekom pandemije. U rezultatima ističu kako u vrijeme pandemije dolazi do značajnog porasta korištenja društvenih mreža, a poseban naglasak stavljaju na korištenje društvenih mreža Instagram i TikTok te popularnost platformi za slanje poruka kao što su WhatsApp i Viber. Ističu da adolescenti ove društvene mreže najviše koriste za održavanje odnosa s vršnjacima jer tako ostaju povezani, što im olakšava nošenje s izazovima pandemije. Još jedna od vrlo popularnih aktivnosti koje ističu u rezultatima je i pregledavanje objavljenog sadržaja drugih korisnika, što im, također, olakšava nošenje sa situacijom i pruža svojevrsan bijeg od stvarnosti (Fernandes i sur., 2020.). No, treba imati na umu da komunikacija putem društvenih mreža ima i negativne aspekte, kao što su nedostatak komunikacijskih ograničenja, smanjenje vještina slušanja i emocionalno povlačenje (Fegert i sur., 2020.).

Sudionici istraživanja u svojim odgovorima navode i kako uočavaju važnu ulogu korištenja društvenih mreža u vrijeme pandemije u kontekstu mentalnog zdravlja adolescenata, odnosno govore o povećanju učestalosti samoozljeđivanja (npr. *„I da samoozljeđivanje je sad zadnje krenulo. To ide isto, u zadnje vrijeme je dosta teško predvidjeti njihovo ponašanje, mislim da je dosta kriva i korona i ostalo gdje smo mi odrasli njih usmjerili na društvene mreže, internet život i sve ostalo.(Sudionik 2)“*), ističu porast ovisnosti o internetu i društvenim mrežama (npr. *„Unazad nekakve tri godine su ono mahnito su klinici postali ono ovisni, ja bi rekla baš ovisni o mrežama nigdje ne idu bez mobitela. (Sudionik 1)“*), *„...većina ih se 100% navukla na internet i sad više funkcioniranje bez njega je poprilično besmisleno.(Sudionik 2)“*) te govore o povećanju prisutnosti osjećaja anksioznosti, što povezuju s nedostatkom komunikacije uživo i praćenjem šire slike društvenih zbivanja (npr. *„...anksioznost da... (Sudionik 1)“*), *„...ima jako puno anksioznih adolescenata u socijalnim situacijama i mislim da to je povezano jer su to generacije koje su puno na društvenim mrežama, manje komuniciraju u živo. (Sudionik 4)“*). Način na koji su mediji i društvene mreže

prikazivali društvenu i svjetsku situaciju pandemije imao je velik utjecaj na mentalno zdravlje svijeta, a pogotovo adolescenata koji teže razlikuju istinite od lažnih informacija koje se plasiraju u javnost. Prevladavali su pesimistični izvještaji, svakodnevno se pričalo o tome koliko ljudi je oboljelo, koliko ih je umrlo, a nepoznavanje virusa i njegovih posljedica u cijelu priču donijelo je dodatnu dozu stresa i neizvjesnosti. Upravo zbog dugotrajne izloženosti osjećajima straha i neizvjesnosti, socijalne izolacije, odnosno, nemogućnosti druženja s prijateljima i bliskim ljudima te zbog širenja dezinformacija i razvoja teorija zavjere, mentalno i fizičko funkcioniranje svih ljudi, pa tako i adolescenata, bili su ozbiljno ugroženi (Muzi i sur., 2021.). Fegert i suradnici (2020.) naglašavaju kako je u vrijeme pandemije došlo do povećanja kompulzivnog korištenja interneta od strane adolescenata, konkretno, došlo je do povećanja problematičnog korištenja društvenih mreža. Pojedinci pokazuju stalnu želju za povezanošću i sklonost konstantnoj društvenoj interakciji, što može dovesti do ugroženosti njihovog socijalnog i emocionalnog funkcioniranja jer prekomjerno korištenje društvenih mreža povećava rizik od razvoja simptoma depresivnosti i anksioznosti, stvara potpuno novu percepciju o tome što je normalna komunikacija, a može dovesti i do razvoja poremećaja prehrane (Fegert i suradnici, 2020.). Jedan od sudionika istraživanja ističe kako je u posljednje vrijeme porastao trend samoozljeđivanja adolescenata, što potvrđuju i Abi-Jaoude i suradnici (2020.) koji ističu zabrinjavajući trend koji se javlja u vrijeme pandemije, a to su razgovori o iskustvima samoozljeđivanja i pokušajima suicida koji su se počeli objavljivati na društvenim mrežama, a kojima se normaliziraju ova rizična ponašanja. Tian i suradnici (2020.) u rezultatima svog istraživanja navode kako s povećanjem vremena provedenog na društvenim mrežama proporcionalno raste i ovisnost o internetu te deprivacija sna i daljnja lošija kvaliteta sna, što općenito narušava normalno funkcioniranje. Ove činjenice potvrđuju i Mamun i suradnici (2020.) u rezultatima svog istraživanja u kojem navode kako ovisnost o internetu povećava vjerojatnost razvoja anksioznih i depresivnih simptoma. S time se slažu i Tian i suradnici (2020.) koji kažu kako je pretjerano korištenje društvenih mreža u vrijeme pandemije dovelo do razvoja ovisnosti, a time i do razvoja anksioznih simptoma te nižeg zadovoljstva životom.

Uloga društvenih mreža u kontekstu mentalnog zdravlja adolescenata opisana je već više puta u ovom radu, no ono što ovdje čini razliku je uloga pandemije uzrokovane virusom COVID-19. Kako je ranije spomenuto, u vrijeme pandemije došlo je do promjena u navikama korištenja društvenih mreža i adolescenti su ih intenzivnije koristili jer su se primarne dotadašnje aktivnosti (komunikacija s vršnjacima i obrazovanje) svele u potpunosti na *online* svijet. Vrijeme koje bi djeca provela u školi sada su provodila na društvenim mrežama, što je bio dodatan rizični faktor za razvoj nekog oblika poteškoća. Ono što je bila otežavajuća okolnost u radu stručnjaka iz centra za socijalnu skrb je što u vrijeme pandemije nisu mogli izlaziti na teren niti su korisnici mogli dolaziti k njima. Samim time bilo je puno teže dobiti uvid u obiteljsku situaciju i potrebe koje stoje iza određenih korisnika. Na kraju istraživanja su i sami sudionici naveli svoje potrebe o tome što bi njima bilo važno u radu s adolescentima u kontekstu društvenih mreža, a dobiveni odgovori su prikazani u Tablici 4.4.

Tablica 4.4 Tablični prikaz potreba koje stručnjaci ističu kao važne u kontekstu njihovog rada s mladima koji su korisnici društvenih mreža

IZJAVE	KODOVI
<i>I kažem nije bila nikakva ni sustavna edukacija koja bi baš za to ono djelatnike u centara ono da je ministarstvo organiziralo da je bilo besplatno. (Sudionik 1)</i>	Nedostatak sustavnih edukacija stručnjaka
<i>Nitko nas sustavno o tome ne informira, ne educira, mislim sve se svodi na to da ono što te osobno zanima negdje Googlaš i istražuješ. (Sudionik 1)</i>	
<i>... stalno se pojavljuju neke nove društvene mreže i novi trendovi i teško je to pratiti, tako da mislim da bi edukacije definitivno koristile i mislim da ako osoba sama nema neku društvenu mrežu, da manje zna kako funkcioniraju u tom smislu da bi edukacija dobro došla. (Sudionik 4)</i>	Potreba za edukacijom stručnjaka o društvenim mrežama
<i>Treba nam edukacija o svemu, o društvenim mrežama, o igrama koje se igraju, sve sve sve. (Sudionik 7)</i>	
<i>Mislim da ako sam stručnjak ne koristi neku društvenu mrežu, onda slabije razumije kako ona funkcionira, što se na njoj može dogoditi, kako se zaštititi i onda u tom kontekstu mislim da bi bilo dobro da postoje edukacije o društvenim mrežama i rizicima. (Sudionik 4)</i>	
<i>Mislim da roditelji ne znaju i nesigurni su...mislim da bi njih trebalo educirati o društvenim mrežama. (Sudionik 2)</i>	Potreba za edukacijom roditelja o društvenim mrežama
<i>...roditelji se moraju aktivnije tome posvetiti da ne smiju tako olako shvaćati te društvene mreže...njih treba educirati, oni ne znaju ništa...(Sudionik 4)</i>	

Stručnjaci navode potrebe za edukacijama o društvenim mrežama i nepostojanje sustavnih edukacija o ovakvim temama. Neki od njih su do sada imali prilike slušati edukacije na temu društvenih mreža, dok drugi nisu. Navode kako je važno da se organiziraju sustavne edukacije jer se trendovi na društvenim mrežama često mijenjaju i čak je i mlađim kolegama teško pratiti te promjene. Bilo bi korisno stručnjake upoznati sa svakom društvenom mrežom pojedinačno, naglasiti njene prednosti i nedostatke, navesti po čemu se razlikuje od drugih društvenih mreža te koje su mogućnosti zaštite na pojedinim mrežama. Jedan od sudionika je naveo kako oni kao stručnjaci koji bi trebali savjetovati i pružiti pomoć često o ovoj temi znaju manje od onih kojima je pomoć potrebna, što narušava njihov osjećaj kompetentnosti i samopouzdanja u obavljanju posla. Od edukacija bi stručnjaci imali i osobne i profesionalne koristi, povećala bi se njihova informiranost i znanje o tome koji problemi stvarno postoje te kako pristupiti određenom adolescentu s određenim problemom. I ranije u rezultatima je već i sama činjenica da stručnjaci razumiju o čemu adolescenti pričaju naglašena kao jako važna. Tako bi bolje razumjeli način funkcioniranja adolescenata, što bi im olakšalo uspostavu odnosa povjerenja, a i razgovor i rad na ovoj i nekim drugim temama. Osim edukacije o samim društvenim mrežama, bilo bi važno i povremeno organizirati edukacije na temu aktualnih trendova ili *challenga* koji su u određenom trenutku popularni na društvenim mrežama i za kojima se mladi povode. Temu društvenih mreža trebalo bi više uključivati i u obrazovanje budućih socijalnih radnika, socijalnih pedagoga i psihologa te drugih stručnjaka koji se u svom radu susreću s djecom i mladima. Kroz obrazovanje tijekom fakulteta bi se budućim stručnjacima pružila osnovna znanja i vještine o ovoj temi, koje bi se kasnije kroz različite radionice, okrugle stolove, organizirane edukacije i konferencije mogle samo nadograđivati. Takvi postupci bi budućim stručnjacima osigurale rad u korak s vremenom i pripremile bi ih za izazove s kojima bi se u radu mogli susresti, što bi se onda svakako dalje odrazilo na kvalitetu rada i zaštitu dobrobiti djece i adolescenata.

Osim važnosti njihove osobne edukacije, stručnjaci ističu i potrebu za educiranjem roditelja. Spominju kako roditelji društvene mreže shvaćaju olako, često su slabije educirani nego mladi i često ne shvaćaju ozbiljnost opasnosti na koje adolescenti na

društvenim mrežama mogu naići. Iako stručnjaci temu društvenih mreža uključuju u svoj rad s roditeljima, naglašavaju kako bi se trebalo poraditi i na edukaciji roditelja, što bi se moglo postići na roditeljskim sastancima u sklopu škole ili u okviru obiteljskog centra. Važno je da i roditelji budu upoznati sa svim aspektima korištenja društvenih mreža jer su oni ti koji imaju glavnu ulogu u osiguravanju sigurnog odrastanja djeteta. Stoga je, važno da oni sami znaju na što se usmjeriti te kako zaštititi dobrobit svog djeteta i u virtualnom okruženju.

Iako ovo istraživanje donosi spoznaje o tome kako stručnjaci zaposleni u centrima za socijalnu skrb vide ulogu društvenih mreža u različitim životnim aspektima adolescenata, rezultate ipak treba uzeti s oprezom. U istraživanje su bili uključeni samo oni centri za socijalnu skrb koji su bili najpristupačniji za provedbu istraživanja. Svakako bi valjalo uključiti veći broj centara i prikupiti podatke od većeg broja stručnjaka koji dolaze iz različitih geografskih područja, što bi zasigurno donijelo i neke nove spoznaje i doprinijelo kvaliteti dobivenih podataka i rezultata. Isto tako, u istraživanju je sudjelovalo šest sudionika ženskog spola i jedan sudionik muškog spola. Svakako bi bilo bolje da je u istraživanje bilo uključeno više sudionika muškog spola, kako bi se dobio uvid u više različitih perspektiva. Još jedno od ograničenja je i nedostatak iskustva istraživača u provedbi intervjua i kvalitativnih istraživanja, što se vjerojatno odrazilo i na kvalitetu provedenih razgovora, obradu podataka te u konačnici i na same rezultate.

5. Zaključak

Društvene mreže imaju veliku ulogu u životima svih adolescenata, pa tako i onih s kojima se svakodnevno susreću stručnjaci zaposleni u centrima za socijalnu skrb. Stručnjaci koji su u okviru centra za socijalnu skrb uključeni u rad s mladima su socijalni radnici, psiholozi i socijalni pedagozi te svatko od njih svojim specifičnim znanjima i vještinama na određen način doprinosi kvaliteti rada. S obzirom na to da se njihovi pristupi, znanja i uloge u radu razlikuju, ovim istraživanjem nastojalo se uključiti sve profile stručnjaka. Istraživanjem se htio dobiti uvid u perspektivu stručnjaka zaposlenih u centru za socijalnu skrb o različitim ulogama društvenih mreža u životima adolescenata.

Intervjuirani stručnjaci navode kako temu društvenih mreža uključuju u svoj rad i s adolescentima i s roditeljima. U radu s adolescentima se više fokusiraju na edukaciju u smjeru kako sigurnije koristiti društvene mreže, što postižu informiranjem i razgovorom o važnim temama vezanim za sigurnost i zaštitu djece te posljedicama koje se mogu javiti. Isto tako, često s adolescentima razgovaraju o navikama korištenja društvenih mreža kako bi dobili informacije o tome kako je strukturirano njihovo slobodno vrijeme, a neki od stručnjaka ističu i važnost uključivanja teme društvenih mreža u slučajevima vršnjačkog nasilja. Temu društvenih mreža uključuju i u rad s roditeljima kroz provjeru upoznatosti roditelja s navikama korištenja društvenih mreža njihove djece te kroz educiranje, odnosno naglašavanjem važnosti uspostavljanja kontrole nad korištenjem društvenih mreža adolescenata i informiranjem roditelja o preporučenom vremenu koje adolescenti mogu provoditi u online svijetu. Stručnjaci isto tako naglašavaju važnost osobne educiranosti o društvenim mrežama jer im ta znanja uvelike olakšavaju rad i komunikaciju s adolescentima.

Što se tiče posljedica korištenja društvenih mreža na adolescente, stručnjaci prepoznaju zdravstvene posljedice (psihičke i fizičke). Također izdvajaju ulogu društvenih mreža u kontekstu psihosocijalne dobrobiti adolescenata, odnosno posljedice u kontekstu razvoja sustava vrijednosti i formiranja vlastitog identiteta te prepoznaju i posljedice koje dovode do ugrožene dobrobiti adolescenata uslijed

korištenja društvenih mreža, kao što su ugrožena sigurnost djece na internetu i rizična ponašanja koja se javljaju kao posljedica pregledavanja neprimjerenog sadržaja na društvenim mrežama. Treće istraživačko pitanje odnosilo se na viđenje uloge virusa COVID-19 u kontekstu korištenja društvenih mreža od strane adolescenata. Stručnjaci u odgovorima ističu kako su u vrijeme pandemije uočili promjene u navikama korištenja društvenih mreža kod mladih, odnosno da se korištenje u tom periodu intenziviralo. Također prepoznaju učinke društvenih mreža na mentalno zdravlje i socijalizaciju u vrijeme pandemije. Iz dobivenih rezultata vidljivo je da su stručnjaci najviše fokusirani na sigurnost djece na internetu te naglašavaju važnost njihovog mentalnog zdravlja. Tijekom intervjua često su isticali kako im je teško pratiti trendove koji se na društvenim mrežama koji se ubrzano mijenjaju te su pokazali želju i interes za potencijalnim edukacijama o temi društvenih mreža, što bi svakako doprinijelo kvaliteti njihovog rada pa samim time i kvaliteti i poboljšanju života adolescenata, čija je dobrobit i zaštita u primarnom fokusu stručnjaka zaposlenih u centru.

Literatura

1. Abi-Jaoude, E., Naylor, K.T. & Pignatiello, A. (2020). Smartphones, social media use and youth mental health. *Canadian medical association journal*, 192(6), 136-141.
2. Acquist, A. & Gross, R. (2006). Imagined Communities: Awareness, Information Sharing, and Privacy on the Facebook. U: G. Danezis i P. Golle (ur.), *Privacy Enhancing Technologies*, (str. 36-58). Cambridge: Springer.
3. Ajduković, M. & Urbanc K. (2010). Kvalitativna analiza iskustava stručnih djelatnika kao doprinos evaluaciji procesa uvođenja novog modela rada u centre za socijalnu skrb. *Ljetopis socijalnog rada*, 17(3), 319-352.
4. Ambrosi-Randić, N. (2004). *Razvoj poremećaja hranjenja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
5. Anderson, M. & Jiang, J. (2018). *Teens, Social Media and Technology*. Posjećeno 09.07.2022. na mrežnoj stranici Paw reserch center: <https://www.pewresearch.org/internet/2018/05/31/teens-social-media-technology-2018/>
6. Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.
7. Biglbauer, S. & Korajlija, A. L. (2020). Društvene mreže, depresivnost i anksioznost. *Socijalna psihijatrija*, 48(4), 404-425.
8. Bjelobrk, V. (2020). Uloga medija u procesu socijalizacije djece i adolescenata. *Magistra Iadertina*, 15(1), 41-56.
9. Bognar, L. (2000). Kvalitativni pristup istraživanju odgojno-obrazovnog procesa. U: Matijević, M. (ur.), *Zbornik Učiteljske akademije u Zagrebu*, (str. 4-54). Zagreb: Učiteljska akademija u Zagrebu.
10. Bouillet, D. & Žižak, A. (2008). Standardi u radu s djecom i mladima s poremećajima u ponašanju. *Ljetopis socijalnog rada*, 15(1), 21-48.
11. Boyd, D. M. & Ellison, N. B. (2007). Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), 210–230.
12. Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in psychology*, 3(2), 77-101.

13. Cauberghe, V., Van Wesenbeeck, I., De Jans, S., Hudders, L., & Ponnet, K. (2020). How Adolescents Use Social Media to Cope with Feelings of Loneliness and Anxiety During COVID-19 Lockdown. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 24(4), 250-257.
14. Ciboci, L., Kanižaj, I., Labaš, D. & Osmančević, L. (2018). *Obitelj i izazovi novih medija*. Priručnik s radnim listićima za roditelje, nastavnike i stručne suradnike (treće dopunjeno izdanje). Zagreb: Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu.
15. Ciboci, L. & Labaš, D. (2021). *Influenceri i njihova uloga u životu djece i mladih*. Radni priručnik za nastavnike i roditelje učenika osnovnih i srednjih škola. Posjećeno 13.7. na mrežnoj stranici Medijska pismenost: <https://www.medijskapismenost.hr/wp-content/uploads/2021/04/brosura-Influenceri-new.pdf>
16. Ćurković, N., Lukačin, L. & Katavić, I. (2021). Životne navike djece i mladih tijekom socijalne izolacije uzrokovane pandemijom bolesti COVID-19. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 30(2), 271-290.
17. Čelik, A. (2019). Dimenzije virtualnog ponašanja adolescenata. *Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu*, 68(2), 413-425.
18. Diklić, J., Nakić, M. & Šošić, D. (2018). Edukativna uloga društvenih mreža u medijskom odgoju djeteta. *Communication Management Review*, 4(1), 178-195.
19. Divić, K. & Jolić, I. (2019). Rizično ponašanje djece i mladih u virtualnom okruženju – Iskustvo Centra za pružanje usluga u zajednici „Savjetovalište Luka Ritz“. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 160(3-4), 265-290.
20. Ercegović, N., Paradžik, Lj., Boričević Maršanić, V. & Marčinko, D. (2018). Nesuicidalno samoozljeđivanje i razvoj identiteta kod adolescenata. *Socijalna psihijatrija*, 46 (4), 457- 470.
21. Eurostat (2021). *Pristup kućanstava internetu*. Posjećeno 28.1.2022. na mrežnoj stranici Eurostata: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=isoc_ci_in_h&lang=en
22. EU Kids Online (2011). *EU Kids Online istraživanje u Hrvatskoj | EU Kids Online research in Croatia*. Posjećeno 20.6.2022. na mrežnoj stranici EUKids Online: <https://www.eukidsonline.ch/files/Eu-kids-online-2020-international-report.pdf>

23. Fegert, J. M., Vitiello, B., Plener, P. L., & Clemens, V. (2020). Challenges and burden of the Coronavirus 2019 (COVID-19) pandemic for child and adolescent mental health: a narrative review to highlight clinical and research needs in the acute phase and the long return to normality. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 14(20), 1-11.
24. Fernandes, B., Biswas, U.N., Tan-Mansuhkani. R., Vallejo, A. & Essau, A. (2020). The impact of COVID-19 lockdown on internet use and escapism in adolescents. *Revista de Psicología Clínica con Niños y Adolescentes*, 7(3), 59-65.
25. Grmuša, T., Tomulić, A. M. & Anđelić, V. (2019). Zaštita privatnosti djece i maloljetnika na društvenoj mreži Facebook: navike i iskustva roditelja. *Communication Management Review*, 4(1), 78-97.
26. Festinger, L. (1954). A theory of social comparison processes. *Human relations*, 7(2), 117-140.
27. Ivić, V. & Blagojević, L. (2022). Korištenje informacijsko-komunikacijskom tehnologijom učenika i studenata prije i tijekom pandemije bolesti COVID-19. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 163(1-2), 93-113.
28. Jacobson, C.M., Muehlenkamp, J.J., Miller, A.L. & Turner, J.B. (2008). Psychiatric impairment among adolescents engaging in different types of deliberate self-harm. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 37(2), 363-375.
29. Jokić-Begić, N., Lauri Korajlija, A., & Jurin, T. (2014). Faktorska struktura, psihometrijske karakteristike i kritična vrijednost hrvatskoga prijevoda CORE-OM upitnika. *Psihologijske teme*, 23(2), 265-288.
30. Kirsh, S.J. (2010). *Media and youth: a developmental perspective*. Oxford, UK: Wiley-Blackwell.
31. Koller-Trbović, N. (1997). Socijalno pedagoški pristup dijagnosticiranju i programiranju tretmana za djecu i mladež s poremećajima u ponašanju. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 5(1-2), 121-126.
32. Kušić, S. (2010). Online društvene mreže i društveno umrežavanje kod učenika osnovne škole: navike Facebook generacije. *Život i škola*, 56(24), 103-125.

33. Lebedina-Manzoni, M. & Lotar, M. (2010). Percepcija sebe kod adolescenata u Hrvatskoj. *Kriminologija i socijalna integracija*, 19(1), 39-50.
34. Lee, E., Lee, J. A., Moon, J. H. & Sung, Y. (2015). Pictures speak louder than words: Motivations for using Instagram. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 18(9), 552-556.
35. Lewis, R.F. & Sampasa-Kanyinga H. (2015). Frequent Use of Social Networking Sites is Associated with Poor Psychological Functioning among Children and Adolescents. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 18(7), 380-385.
36. Lindberg, S. M., Grabe, S. & Hyde, J. S. (2007). Gender, pubertal development, and peer sexual harassment predict objectified body consciousness in early adolescence. *Journal of Research on Adolescence*, 17(4), 723-742.
37. Lup, K., Trub, L. & Rosenthal, L. (2015). Instagram# instasad?: exploring associations among instagram use, depressive symptoms, negative social comparison, and strangers followed. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 18(5), 247-252
38. Macdonald-Wallis, K., Jago, R. & Sterne, J.A.C. (2012). Social network analysis of childhood and youth physical activity: a systematic review. *American Journal of Preventive Medicine*, 43(6), 636-642.
39. Maleš, D. & Stričević, I. (2008). *Moje sigurno dijete*. Zagreb: Udruženje Djeca prva.
40. Mamun, M. A., Hossain, M. S., Moonajilin, M. S., Masud, M. T., Misti, J. M. & Griffiths, M. D. (2020). Does loneliness, self-esteem and psychological distress correlate with problematic internet use? A Bangladeshi survey study. *Asia-Pacific Psychiatry*, 12(2), 46-47.
41. Mandarić, V. (2012). Novi mediji i rizično ponašanje djece i mladih. *Bogoslovna smotra*, 82(1), 131-149.
42. Manning, J. (2014). Social media, definition and classes of. U: K. Harvey (ur.), *Encyclopedia of social media and politics* (str. 1158-1162). Thousand Oaks: Sage.
43. Marchant, A., Hawton, K., Stewart, A., Montgomery, P., Singaravelu, V., Lloyd, K., Purdy, N., Daine, K. & John, A. (2017). A systematic review of the relationship between internet use, self-harm and suicidal behaviour in young people: the good, the bad and the unknown. *PLoS One*, 12(8), 1-26.

44. Milas, G. (2009). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
45. Mills, K.L. (2016). Possible effects of internet use on cognitive development in adolescence. *Media and Communication*, 4(3), 4-12.
46. Miljković, D. & Rijavec, M. (1996). *Razgovori sa zrcalom, psihologija samopouzdanja*. Zagreb: IEP.
47. Musladin, M. (2012). Utjecaj društvenih mreža na nacionalnu sigurnost. *MediAnali: međunarodni znanstveni časopis za pitanja medija, novinarstva, masovnog komuniciranja i odnosa s javnostima*, 6(11), 67-85.
48. Muzi, S., Sanso A. & Pace, C.S. (2021). What's Happened to Italian Adolescents During the COVID-19 Pandemic? A Preliminary Study on Symptoms, Problematic Social Media Usage, and Attachment: Relationships and Differences With Pre-pandemic Peers. *Front Psychiatry*, (12), 1-11.
49. Nadkarni, A. & Hofmann, S. G. (2012). Why Do People Use Facebook? *Personality and Individual Differences*, 52(3), 243-249.
50. Ninčević, M. (2009). Izgradnja adolescentskog identiteta u današnje vrijeme. *Odgojne znanosti*, 11(17), 119-141.
51. O'Keeffe, G.S. & Clarke-Pearson, K. (2011). The impact of social media on children, adolescents, and families. *Pediatrics*, 127(4), 800-804.
52. Pantić, I., Damjanović, A., Todorović, J., Topalović, D., Bojović-Jović, D., Ristić, S. & Pantić, S. (2012). Association between online social networking and depression in high school students: behavioral physiology viewpoint. *Psychiatria Danubina*, 24(1), 90-93.
53. Patra, K.S. (2015). Online Participation and Self-presentation in Social Networking Sites: A Study of Selective Users of India. *Journal of Creative Communications*, 10(1), 89-104.
54. Pedrosa, A.L., Bitencourt, L. & Froes, A.C. (2020). Emotional, Behavioral, and Psychological Impact of the COVID-19 Pandemic. *Frontiers in Psychology*, 11(11), 1-15.
55. Petak, O. (2005). Iskustva iz prakse – psiholozi u socijalnoj skrbi. *Ljetopis socijalnog rada*, 12(2), 383-390.

56. Pittman, M. & Reich, B. (2016). Social media and loneliness: Why an Instagram picture may be worth more than a thousand Twitter words. *Computers in Human Behavior*, 62, 155-167.
57. Raboteg-Šarić, Z. (1997). Socijalizacija djece i mladeži. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 6(4-5), 423-425.
58. Robotić, P. (2015). Zamke virtualnog svijeta: zaštita djece i mladih na internetu i prevencija ovisnosti. *Časopis za primijenjene zdravstvene znanosti*, 1(2), 81-96.
59. Roth, R., Ajithkumar, P., Natarajan, G., Achuthan, K., Moon, P., Zinzow, H. & Chalil Madathild, K. (2021). A study of adolescents' and young adults' TikTok challenge participation in South India. *Human Factors in Healthcare*, C(1), 1-7.
60. Rudan, V. (2004). Normalni adolescentni razvoj. *Medix*, 10(52), 36-39.
61. Saleh, E. F. & El-Rawas, A. (2015). "The IMPACT of new media on child socialization" appliedre search on basic education schools in muscat governorate –Sultanate of Oman. *International Journal of Health Sciences*, 3(3), 55-72.
62. Shao, G. (2009). Understanding the appeal of user-generated media: a uses and gratification perspective. *Internet research*, 19(1), 7-25.
63. Song, H., Zmyslinski-Seelig, A., Kim, J., Drent, A., Victor, A., Omori, K. & Allen, M. (2014). Does Facebook make you lonely? A meta analysis. *Computers in Human Behavior*, 7(36), 446-452.
64. Statista (2021). *TikTok- Statistics & Facts*. Posjećeno 25.1.2020. na mrežnoj stranici Statista: <https://www.statista.com/topics/6079/tiktok/>
65. Snapchat (2020). *CitizenSnap Report*. Posjećeno 25.1.2022. na mrežnoj stranici Snapchata: <https://citizen.snap.com/>
66. Somerville, T. A. (2015). The effect of social media use on narcissistic behavior. *Journal of Undergraduate Research*, 25, 1-17.
67. Svjetska zdravstvena organizacija (2021). *Mental health: strengthening our response*. Posjećeno 30.1.2022. na mrežnoj stranici Svjetske zdravstvene organizacije: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-strengthening-our-response>
68. Tian, Y., Qin, N., Cao, S., & Gao, F. (2020). Reciprocal associations between shyness, self-esteem, loneliness, depression and Internet addiction in Chinese adolescents. *Addiction Research & Theory*, 29(2), 98-110.

69. TikTok (2022). *About TikTok*. Posjećeno 22.1.2022. na mrežnoj stranici Tik Toka: <https://www.tiktok.com/about?lang=en>
70. Valkenburg, P. M., Peter, J. & Schouten, A. P. (2006). Friend networking sites and their relationship to adolescents' well-being and social self-esteem. *CyberPsychology & Behavior*, 9(5), 584-590.
71. Valkenburg, P.M. & Taylor Piotrowski, J. (2017). *Plugged in: How media attract and affect youth*. New Haven, London: Yale University Press.
72. Vogel, E. A., Rose, J. P., Roberts, L. R. & Eckles, K. (2014). Social comparison, social media, and self-esteem. *Psychology of Popular Media Culture*, 3(4), 206.
73. Zgrabljic Rotar, N. (2009). *Novi mediji digitalnog doba*. U: Josić, Lj. (ur.), *Zbornik Informacijska tehnologija i mediji 2016*, (str. 57-64). Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Biblioteka Informacijska tehnologija i mediji.
74. Zhang, H. (2015). *Gender, Personality, and Self Esteem as Predictors of Social Media Presentation*. Doktorska disertacija. Tennessee: East Tennessee State University.
75. Zywica, J. & Danowski, J. (2008). The Faces of Facebookers: Investigating Social Enhancement and Social Compensation Hypotheses; Predicting Facebook and Offline Popularity from Sociability and Self-Esteem, and Mapping the Meanings of Popularity with Semantic Networks. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 14, 1-34.

Popis tablica

Tablica 4.1 Tablični prikaz tematskih cjelina dobivenih na pitanje o razmatranju društvenih mreža kao važne komponente života adolescenata u radu stručnjaka u centru za socijalnu skrb	20
Tablica 4.2 Tablični prikaz tematskih cjelina koje prikazuju odgovore na pitanje o posljedicama društvenih mreža na život adolescenata iz perspektive stručnjaka zaposlenih u centru za socijalnu skrb	27
Tablica 4.3 Tablični prikaz tematskih cjelina koje prikazuju percepciju stručnjaka o virusu COVID-19 u kontekstu korištenja društvenih mreža adolescenata.....	39
Tablica 4.4 Tablični prikaz potreba koje stručnjaci ističu kao važne u kontekstu njihovog rada s mladima koji su korisnici društvenih mreža	45

Prilozi

Prilog 1. Pozivno pismo

Poštovani,

pozivam Vas na sudjelovanje u istraživanju čiji je cilj dobiti uvid u perspektivu stručnjaka zaposlenih u centru za socijalnu skrb o ulozi društvenih mreža u životima adolescenata. Zanima me Vaše iskustvo zato što ste Vi jedna od osoba koje su u svakodnevnom kontaktu s adolescentima te imate različite važne uloge u njihovim životima.

Istraživanja koja se bave životima mladih u današnje vrijeme sve više navode društvene mreže kao potencijalni čimbenik koji može imati važnu ulogu u različitim životnim područjima i razvoju adolescenata. Svrha ovog istraživanja je dobiti uvid u perspektivu stručnjaka o tom pitanju i njihova vlastita iskustva vezana uz rad s mladima.

Istraživanje se provodi u svrhu izrade diplomskog rada na Studijskom centru socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu pod mentorstvom [dr.sc.](#) Nike Sušac. Sastoji se od intervjua koji će se provoditi sa stručnjacima zaposlenima u centrima za socijalnu skrb, u trajanju do 60 minuta.

Vaše sudjelovanje u istraživanju je **dobrovoljno** te možete odustati u bilo kojem trenutku. Ispituje se Vaša percepcija koja se ne vrednuje te također možete i ne odgovoriti na neko od postavljenih pitanja ako to ne budete željeli. Podaci dobiveni u istraživanju koristit će se samo u svrhu ovog istraživanja te se oni neće povezivati s Vašim identitetom ili centrom u kojem radite. Snimke i transkripti intervjua vodit će se pod šifrom, a pristup će im imati samo studentica koja provodi istraživanje i njena mentorica.

U slučaju nejasnoća, bilo kakvih pitanja ili upita vezanih za rezultate istraživanja, možete mi se obratiti na e-mail adresu: petra.medved@student.pravo.hr

S poštovanjem,

Petra Medved

Studentica diplomskog studija socijalnog rada

Pravni fakultet u Zagrebu

Prilog 2. Informirani pristanak

Informirani pristanak na sudjelovanje u istraživanju

Potpisivanjem ovog Informiranog pristanka suglasni ste sudjelovati u intervjuu koji provodi studentica diplomskog studija socijalnog rada Petra Medved u svrhu provođenja istraživanja za potrebe izrade diplomskog rada „Percepcija stručnjaka zaposlenih u centru za socijalnu skrb o ulozi društvenih mreža u životima adolescenata“.

Sve informacije koje podijelite tijekom intervjua ostaju povjerljive. Nitko osim studentice Petre Medved i mentorice diplomskog rada dr.sc. Nike Sušac neće imati pristup tim podacima u njihovom izvornom obliku. Dobiveni podaci se ni na koji način neće povezivati s Vašim imenom ili nekim drugim osobnim podacima.

Imate pravo odbiti sudjelovati u ovom intervjuu te odustati u bilo kojem trenutku tijekom provedbe. Također, imate pravo u bilo kojem trenutku pristupiti svim podacima koje date tijekom ovog intervjua ili koji su dobiveni iz drugih izvora, ispraviti te podatke i zatražiti njihovo brisanje.

Sve informacije koje iznesete u ovom intervjuu, kao i informacije dobivene iz drugih izvora, koristit će se isključivo u znanstvene svrhe.

Suglasan/na sam da sudjelujem u ovom Da
istraživanju Ne

Kako bismo Vaše odgovore što točnije zabilježili, željeli bismo tonski snimiti intervju. Snimka će biti pohranjena pod šifrom i imat će joj pristup samo studentica koja provodi istraživanje i njena mentorica.

Suglasan/na sam s audio snimanjem intervjua Da
 Ne

Ime: _____

Prezime: _____

Potpis: _____

Datum __ / __ / __

Prilog 3. Protokol intervjua

Koliko ste upoznati s društvenim mrežama?

Koje društvene mreže poznajete? Koristite li ih u poslovnom ili privatnom životu? Kakve koristi Vi imate od društvenih mreža? Koje društvene mreže smatrate najkorisnijima i zašto? Tko su za vas adolescenti? Koliko godina imaju oni koji spadaju u tu dobnu skupinu? Koja su njihova osnovna obilježja? U kojoj razvojnoj fazi društvene mreže imaju najveću ulogu u životima djece i mladih?

Koliko ste upoznati s rasprostranjenošću korištenja društvenih mreža od strane adolescenata?

Za što adolescenti najčešće koriste društvene mreže? Što mislite koji su razlozi popularnosti društvenih mreža među adolescentima? Je li se i kako mijenjala popularnost određenih društvenih mreža za vrijeme vašeg rada s adolescentima? Koje društvene mreže prema Vašem iskustvu adolescenti najviše koriste? Koliko su adolescenti educirani o korištenju društvenih mreža? Iz Vašeg iskustva, postoje li razlike u korištenju društvenih mreža u ranoj, srednjoj i kasnoj adolescenciji? Ako, da, koje razlike možete istaknuti? Koje su razlike u učestalosti korištenja društvenih mreža s obzirom na ranu/srednju/kasnu adolescenciju? Koje razlike u navikama korištenja s obzirom na različite faze adolescencije prepoznajete?

Što Vi radite u radu s mladima, a odnosi se na društvene mreže?

Uzimate li u obzir društvene mreže kao važan aspekt života adolescenata u svom radu s mladima? Ako da, kako? Kako uključujete temu društvenih mreža prilikom vođenja razgovora s adolescentima? U kojim situacijama uključujete temu društvenih mreža u razgovor s adolescentima? Postoje li razlike u informiranosti i korištenju društvenih mreža s obzirom na socioekonomski status? Ako da, kako bi opisali te razlike? Kako kroz svoj rad educirate adolescente o korištenju društvenih mreža? Uključujete li temu društvenih mreža prilikom razgovora s roditeljima, ako da u kojim situacijama? Koliku važnost roditelji pridaju društvenim mrežama u kontekstu brige o adolescentima? Koliko su roditelji educirani o korištenju društvenih mreža i načinu njihova funkcioniranja? Kako roditelji percipiraju društvene mreže? Kako kroz svoj

rad educirate roditelje o društvenim mrežama? Jeste li imali prilike provoditi aktivnosti/edukacije ili programe na temu uloge društvenih mreža u životima adolescenata? Jeste li imali prilike provoditi aktivnosti/edukacije ili programe u suradnji s drugim stručnjacima na ovu temu?

S obzirom na to da su društvene mreže vrlo važan aspekt života adolescenata, zanima me **što mislite u kojim razvojnim procesima društvene mreže imaju najveću ulogu?**

U kojim područjima života adolescenta prema Vašem mišljenju društvene mreže imaju najveću ulogu? Kakvu ulogu društvene mreže imaju u kontekstu socijalizacije adolescenata? Kako društvene mreže doprinose razvoju socijalnih vještina? Što mislite o sklapanju prijateljstava putem društvenih mreža? Što mislite o povezivanju s nepoznatim ljudima putem društvenih mreža? Kakvu ulogu društvene mreže imaju u formiranju stavova i vrijednosti mladih osoba? Kakvu ulogu društvene mreže imaju u formiranju slike o sebi? Kako društvene mreže utječu na formiranje vlastitog identiteta adolescenata? Odražavaju li se društvene mreže na svakodnevno funkcioniranje adolescenata? Kakvu ulogu društvene mreže imaju u kontekstu mentalnog zdravlja adolescenata? Kakvu ulogu društvene mreže imaju u kontekstu fizičkog zdravlja adolescenata? Kakvu ulogu društvene mreže imaju u svakodnevnom funkcioniranju adolescenata? Kakva je uloga društvenih mreža u obrazovanju?

Koje su koristi, a koji nedostaci korištenja društvenih mreža?

Možete li mi navesti što vi percipirate kao prednosti korištenja društvenih mreža? Koje vlastite potrebe adolescenti pokušavaju zadovoljiti na društvenim mrežama? Kako društvene mreže doprinose zadovoljenju osobnih potreba adolescenata? Što percipirate kao nedostatke korištenja društvenih mreža? Smatrate li društvene mreže opasnim za adolescente, ako da, zašto? Kako društvene mreže doprinose razvoju nepoželjnih ponašanja? Koja su to ponašanja? Koliko ste upoznati s opasnim izazovima i trendovima koji kruže na društvenim mrežama (kao što su Blue whale i sl.)? Jeste li se susreli s time u svom radu? Kako ste reagirali? Postoji li potreba za educiranjem stručnjaka koji rade s adolescentima o navedenim trendovima?

Kako adolescenti s kojima radite doživljavaju pandemiju COVIDA-19?

Što im najteže pada? Što im je dobro u kontekstu pandemije? Koji problemi se javljaju u radu s adolescentima u vrijeme pandemije? Što Vama u radu s adolescentima u vrijeme pandemije predstavlja izazov? Kakvu ulogu imaju društvene mreže u svakodnevnom funkcioniranju adolescenata u vrijeme pandemije?

Koje su karakteristike korištenja društvenih mreža u vrijeme pandemije?

Kako je pandemija utjecala na korištenje društvenih mreža? Kakvu ulogu društvene mreže imaju u životima adolescenata u vrijeme pandemije? Jesu li se promijene navike korištenja društvenih mreža? Ako jesu, kako? Što mislite u koju svrhu djeca najviše koriste društvene mreže u vrijeme pandemije? U koje svrhe adolescenti najčešće koriste u vrijeme pandemije? Koliku važnost mladi sada pridaju društvenim mrežama u odnosu na prije? Koliko su društvene mreže korisne u vrijeme pandemije? Što smatrate da je adolescentima najkorisnije na društvenim mrežama u vrijeme pandemije? Što vidite kao nedostatke korištenja društvenih mreža od strane adolescenata u vrijeme pandemije? U kojim područjima života adolescenata društvene mreže imaju najveću ulogu u vrijeme pandemije? Koje vlastite potrebe adolescenti pokušavaju zadovoljiti na društvenim mrežama? Jesu li prema Vašem mišljenju društvene mreže doprinijele smanjenju socijalne izolacije u vrijeme pandemije?

Kakvu ulogu društvene mreže imaju u razvojnim procesima adolescencije u vrijeme pandemije?

Kakva je uloga društvenih mreža u kontekstu socijalizacije adolescenata u vrijeme pandemije? Razlikuje li se u odnosu na prije? Ako da, kako? Kojim aspektima socijalizacije društvene mreže doprinose u vrijeme pandemije? Kakvu ulogu društvene mreže imaju u procesu razvoja socijalnih vještina u vrijeme pandemije? Kakvu ulogu društvene mreže imaju u formiranju slike o sebi u vrijeme pandemije? Razlikuje li se ona u odnosu na prije, ako da, kako? Kako društvene mreže utječu na formiranje vlastitog identiteta adolescenata u vrijeme pandemije? Kakvu ulogu društvene mreže imaju u kontekstu mentalnog zdravlja adolescenata u vrijeme pandemije? Kakvu ulogu društvene mreže imaju u kontekstu fizičkog zdravlja adolescenata u vrijeme pandemije? Kakva je uloga društvenih mreža u obrazovanju u vrijeme pandemije?

Temeljem Vašeg iskustva, koje bi bile važne edukativne aktivnosti u kontekstu uloge društvenih mreža u životima adolescenata?

Što mislite postoji li potreba za edukacijom stručnjaka zaposlenih u centru za socijalnu skrb o ulozi društvenih mreža u životima adolescenata? Što bi trebalo učiniti da se takve edukacije provedu u centrima za socijalnu skrb? Kakve bi koristi imali stručnjaci od takvih edukacija? Postoji li potreba za educiranjem roditelja o ulozi društvenih mreža u životima adolescenata? Postoji li potreba za educiranjem adolescenata o korištenju društvenih mreža? Smatrate li ovu temu važnom? Što bi vama kao stručnjaku bilo korisno za znati u ovom smislu?

Što Vi smatrate važnim za temu prevencije nasilja u vezama mladih što smo propustili za pitati, a važno je za pitati?

DOB:

SPOL:

STEČENA RAZINA OBRAZOVANJA:

ZANIMANJE:

RADNI STAŽ NA TRENUTNOM RADNOM MJESTU:

BROJ GODINA RADA S ADOLESCENTIMA:

NAJČEŠĆA PODRUČJA RADA S ADOLESCENTIMA:

Prilog 4. Rezultati analize za istraživačko pitanje o razmatranju društvenih mreža kao važne komponente života adolescenata u radu stručnjaka u centru za socijalnu skrb

IZJAVE	KODOVI	KATEGORIJE	TEME
„Pa čisto onako im kažem, šta se loše može dogoditi...”(Sudionik 1)	Informiranje adolescenata o opasnostima na društvenim mrežama	Educiranje mladih o sigurnijem korištenju društvenih mreža	Rad s mladima na temu korištenja društvenih mreža
„...spomenemo eventualne opasnosti koje se mogu kriti i tako.” (Sudionik 7)			
„...naravno da neću govoriti jednom osamnaestogodišnjaku e nemoj dati svoje podatke, ali naravno da ću nekom tko ide u 5. razred da ću upozoriti na te neke stvari, opet ovisi o dobi.” (Sudionik 7)	Važnost zaštite osobnih podataka		
„...pozovemo ih na neka kaznena djela, tipa govor mržnje ili neko širenje nekih lažni vijesti, šta im se može sve dogoditi da ih netko prijavi za to...”(Sudionik 1)	Informiranje o kažnjivim ponašanjima i njihovim posljedicama		
„Otprilike o čemu, šta rade, kako se interesiraju na njima i skoro svaki razgovor ima veze sa društvenim mrežama, ali to je njihov dio svakodnevice.” (Sudionik 2)	Razgovor o navikama korištenja društvenih mreža s adolescentima		
„...pitam bar informativno, bar da dotaknem neke stvari, kad upoznajem dijete često je pitanje koliko si na društvenim mreža ai koje društvene mreže koristiš.” (Sudionik 7)			
„...to je uvijek prisutno, uvijek se to pojavljuje i uvijek je to normalno pitanje i dio razgovora s adolescentima čisto da vidiš situaciju kako se to koristi i to.”(Sudionik 3)			
„...uvijek pitam, šta, kako, koliko, koja mreža, stranice koje gledaju, konkretno me zanima koje društvene mreže koriste, koje igrice igraju...” (Stručnjak 6)			
„Uključujemo ako je predmet razgovora, može se desiti da dođu u centar u savjetodavni razgovor vezano za vršnjačko nasilje putem društvenih mreža i onda se mi tu uključimo.” (Sudionik 7)	Uključivanje teme društvenih mreža u rad u		

<p>„Tipa ako mi dijete dođe s temom vršnjačkog nasilja onda ću ciljano ispitati događa li se takvo ponašanje i putem društvenih mreža, ali ako je obitelj uključena iz nekog razloga koji nije toliko vezan za društvene mreže onda neću toliko ispitivati.” (Sudionik 4)</p>	<p>slučajevima vršnjačkog nasilja</p>					
<p>„... ali tu i tamo trebaju uzet mobitel i pregledati sadržaj koji su pretraživali i reći šta je u njima dobro, a što loše.” (Sudionik 2)</p>	<p>Naglašavanje potrebe za roditeljskim nadzorom nad korištenjem društvenih mreža adolescenata</p>	<p>Educiranje roditelja o korištenju društvenih mreža adolescenata</p>	<p>Rad s roditeljima na temu korištenja društvenih mreža adolescenata</p>			
<p>„...savjetujem da ljudi trebaju nadzirati klince što rade, ali teško je to istinski nadzirati, to bi trebao biti s njima 24 sata...” (Sudionik 6)</p>						
<p>„...edukacija što se tiče načina kontrole društvenih mreža i to...” (Sudionik 6)</p>				<p>Informiranje roditelja o preporučenom vremenu korištenja društvenih mreža</p>		
<p>„...onda i uglavnom im kažemo da postoji neko ograničeno vrijeme koje djeca mogu provoditi na društvenim mrežama...” (Sudionik 1)</p>	<p>Razgovor s roditeljima o navikama korištenja tehnologije adolescenata</p>					
<p>„S roditeljima o tome razgovaram dosta i njih uvijek pitam za taj dio kako dijete provodi slobodno vrijeme i nekako se tu često spontano izvuče ta tema provođenja vremena, možda ne toliko na društvenim mrežama nego općenito na korištenje tehnologije, interneta i tako.” (Sudionik 4)</p>						
<p>„...uglavnom kad mi razgovaramo s roditeljima to bude da su na internetu, ne o tome gdje su, što su, nego općenito internet i društvene mreže.” (Sudionik 5)</p>						
<p>„Možda tu više pitam roditelje vezano za djetetovo provođenje slobodnog vremena, kako su postavljene granice, koliko je na mobitelu i tako.” (Sudionik 4)</p>	<p>Važnost znanja o društvenim mrežama</p>	<p>Potreba za upoznatosti stručnjaka s</p>				
<p>„Ja znam da klinici, bitno je da ti njih razumiješ njihov način funkcioniranja, ako im kažeš ma šta ti je to, ne znam, nikad čuo za Tik Tok, nikad čuo za Snapchat, nikad čuo za ovo ono, oni nemaju više o čemu s tobom pričati, neće ti se povjeriti, nećeš postići ništa.” (Sudionik 2)</p>						

<p><i>„ Tu se nekako vežeš, onda kasnije kroz razgovor možeš postići nešto, neku bolju povezanost, ako ti nemaš nikakav baš s njima ulaz za te društvene mreže, to je primarno nešto čime ih možeš dobiti.” (Sudionik 2)</i></p>		<p>društvenim mrežama</p>	
<p><i>„...da vide adolescenti da i mi znamo nešto o tome, da imamo pojma šta je Tik Tok i tako... ipak malo uvažavaju znanje i vide da se razumiješ u to pa postoji mogućnost da posao ispadne kvalitetniji.” (Sudionik 3)</i></p>			
<p><i>„...tako si ja preko WhatsAppa web otvorim, zatvorim, WhatsApp poslovno na ekranu negdje i onda tako komuniciram s mladima...Je jer se ja njima približim na taj način i dostupnija sam im.” (Sudionik 7)</i></p>	<p>Korištenje društvenih mreža kao sredstva komunikacije s mladima</p>		

Prilog 5. Rezultati analize za istraživačko pitanje o posljedicama društvenih mreža na život adolescenata iz perspektive stručnjaka zaposlenih u centru za socijalnu skrb

IZJAVE	KODOVI	KATEGORIJE	TEME
<i>„...vjerujem da im jako tjeskobu stvara i strah.” (Sudionik 2)</i>	Pojava osjećaja anksioznosti	Narušeno psihičko zdravlje	Zdravstvene posljedice
<i>„Mislim da zapravo to veliko provođenje vremena na društvenim mrežama može dovesti do nekog otuđenja djece od vršnjaka uživo, znači odvajanja i to onda može biti povezano i sa anksioznošću...” (Sudionik 4)</i>			
<i>„...i sa depresivnošću.” (Sudionik 4)</i>	Pojava osjećaja depresivnosti		
<i>„...depresije ima dosta...” (Sudionik 2)</i>			
<i>„...puno veći značaj im pridaju i to se može negativno odraziti na njihovo mentalno zdravlje...” (Sudionik 6)</i>			
<i>„...može biti stvarno loše i negativno utjecat na nekakvi mentalni razvoj, razvoj ličnosti, osobnosti, da sve to bude onako dosta zbrčkano.” (Sudionik 1)</i>	Ugrožavanje mentalnog razvoja		
<i>„samo sam primjetila da očigledno sadržaj kojima su izloženi na mrežama utječe na to šta će izverbalizirati ili koji će imati teškoće.” (Sudionik 2)</i>			
<i>„Što se tiče djece koja su puno pred kompjuterima, baš mi je neki dan bio klinac koji igra puno igrica ima totalno nekakvu fizionomiju, baš je onako gojazan...” (Sudionik 2)</i>	Povećanje tjelesne težine	Narušeno fizičko zdravlje	
<i>„...pretilost, ovo ono.” (Sudionik 3)</i>			
<i>„pa se debljaju, pa propadaju...” (Sudionik 5)</i>			
<i>„Dosta su inertni fizički, tjelesno neaktivni, sjede samo, tipkaju, dopisuju se, manje se kreću...” (Sudionik 3)</i>	Fizička neaktivnost		
<i>„Da, vrlo loše, naočale, vid, slab, bulje u ekrane, to je zdravstveno loše.” (Sudionik 3)</i>	Problemi s vidom		

<i>„...ako to ima veze sa vidom, ekranom, sigurno ima utjecaja i na taj dio fizičkog zdravlja.” (Sudionik 5)</i>			
<i>„Imam dojam da misle mladi da zapravo nije obrazovanje ni ništa drugo do ovih vještina životnih nego da kao se mogu naučiti sa mreže onako.”(Sudionik 1)</i>	Umanjivanje važnosti formalnog obrazovanja	Uloga u razvoju sustava vrijednosti	Uloga u psihosocijalnom razvoju adolescenata
<i>„...da klinci misle da škola nije važna, da će oni biti svi youtuberi i zarađivati masne svote novaca od kojih će uzdržavat sebe i desetke pokoljenja sljedećih.” (Sudionik 2)</i>			
<i>„...potiču to materjalno, sve se gleda kroz materjalno, kroz marke, kroz putovanja razno raznih tih influencera koji odsjedaju svaki vikend u drugom hotelu, jedu profinjenu hranu, nose ne znam kakvu markiranu odjeću i onda su djecu, ili mobitele skupe imaju i djeca misle da se to mora desiti i njima...” (Sudionik 2)</i>	Naglasak na materijalnim vrijednostima		
<i>„...to im je baš jako važno i koliko imaju klikova i tko ih je popratio i ne znam šta uglavnom da i o tome uvijek rado pričaju...”(Sudionik 1)</i>	Pridavanje velike važnosti virtualnim prijateljima		
<i>„Mladi totalno drugačije percipiraju i te neke socijalne odnose i prijateljstva i to je nekakav život u društvu gdje gledaju da primarno imaju velik broj online frendova da ti to stvara nekakav status.” (Sudionik 2)</i>			
<i>„...ne utječe dobro, tu se još nisu formirale ličnosti i onda ustvari, skloni su se identificirati s nečim što baš i nije pozitivno.” (Sudionik 6)</i>	Uloga u formiranju ličnosti	Uloga u formiranju vlastitog identiteta	
<i>da i dosta ove pretpubertetsko doba, iako ne bi trebali koristiti društvene mreže, većina ih se tu dosta formira gdje se oni tu usmjeravaju u nekom totalno neralnom smjeru.”(Sudionik 2)</i>			
<i>„...a sadržaj koji mlade osobe gledaju i prate mogu utjecati na njihove vlastite interese i način razmišljanja...” (Sudionik 4)</i>			
<i>„Mislim da utječu na razvoj slike o sebi.” (Sudionik 4)</i>	Uloga u formiranju slike o sebi		
<i>„...kako će se predstaviti na društvenoj mreži isto može utjecati na njihovu sliku o sebi.” (Sudionik 4)</i>			
<i>„...negativan pogled sam na sebe i nekakvu svoju sliku...” (Sudionik 5)</i>			
<i>„Možemo reći stvaranje pogrešne slike o samome sebi...” (Sudionik 7)</i>			

<p>„...da im je slika o sebi narušena, cijelo vrijeme imaju potrebu biti puno stariji, puno zreliji, puno ne biti ono što jesu, ne biti djeca.” (Sudionik 1)</p>			
<p>„To bi baš rekla za djevojčice, pogotovo ako prate neke influencerice koje uvijek izgledaju lijepo, imaju namještene fotošopirane fotografije, onda zapravo mlade djevojčice mogu steći dojam da i one tako trebaju izgledati, a to stvarno nije realno da se postigne, svaki dan onako izgledati idealno.” (Sudionik 4)</p>	<p>Prihvatanje standarda koje postavljaju influenceri</p>		
<p>„...šta je prihvaćeno, šta je poželjno, atraktivno,..., čak mislim da ono influenceri imaju tu dosta utjecaja na njih.” (Sudionik 1)</p>			
<p>„Vide živote nekakvih Insta zvijezda koje pokušavaju prilagodit sebi i tako se ponašaju što je u većini slučajeva nerealno...” (Sudionik 2)</p>			
<p>„...smanjuje individualizirano ono individualnost, ono svi su mali klonovi, izgledaju isto gledam ja to i po gradu kad gledam srednjoškolce kak idu u školu i svi su ko mali vojnici.(Sudionik 1)</p>	<p>Smanjenje individualnosti</p>		
<p>„...možda za promoviranje sebe, da se pokažu i da se prikažu u nekakvom svjetlu.” (Sudionik 2)</p>			
<p>„...mislim da je mlađima bitnije pokazat se u dobrom svjetlu na društvenim mrežama, više biti prisutni i tako, a onda sa odrastanjem se i to smanjuje.” (Sudionik 4)</p>			
<p>„Možda i za samoprihvatanjem u smislu tog predstavljanja sebe u nekom pozitivnom svjetlu, kakvima žele bit.” (Sudionik 4)</p>			
<p>„...da se dobro i lijepo prikažu na društvenim mrežama i svoj život i ne samo izgled nego i način na koji funkcioniraju, gdje idu, na neki način da objave da svi znaju...” (sudionik 6)</p>	<p>Potreba za samoprezentacijom na društvenim mrežama</p>		
<p>„...nastoje baš onak, sve nešto prikazati u ljepšem svijetlu nego što je...” (Sudionik 1)</p>			
<p>„Važno im je kako će se prikazati u odnosu na sebe i svoje vršnjake, društvo, školu, sredinu, okolinu.” (Sudionik 5)</p>			
<p>„Da bi pokazali sebe u što boljem svjetlu onda se smješe, a u principu mogu biti povrijeđeni i tako.” (Sudionik 6)</p>			

<i>„Kažem hrpa tih profila uopće nema zaštitu.” (Sudionik 1)</i>	Nezaštićenost profila na društvenim mrežama	Ugrožena sigurnost adolescenata na internetu	Ugrožena dobrobit adolescenata
<i>„...onda tek skuže zapravo da bi trebalo kao poraditi na zaštiti profila i obratiti pozornost šta se stavlja i da su ti sadržaji neuklonjivi.” (Sudionik 1)</i>			
<i>„...ne znaju uopće ono instalirati neke stvari, ni instalirati ni neke zabrane, ni one lozinke...” (Sudionik 1)</i>			
<i>„...onda im se počnu javljati nepoznate osobe baš na kućni broj ili broj mobitela jer su oni to označili kao sve javno i onda tu bude problema.” (Sudionik 2)</i>	Objavljivanje privatnog sadržaja	Ugrožena sigurnost adolescenata na internetu	Ugrožena dobrobit adolescenata
<i>„Na javno sve stave, označavaju svoje lokacije, dijele privatne slike obitelji i skroz javno svima, prihvaćaju za prijatelje razno razne osobe koje nikad nisu čuli ni vidjeli...” (Sudionik 2)</i>			
<i>„... ne sumnjaju da je netko s druge strane tko im želi zlo ili tko ih želi iskoristiti, baš su uvijek iznenade kad im tako nešto kažeš.” (Sudionik 1)</i>	Nesvjesnost rizika	Ugrožena sigurnost adolescenata na internetu	Ugrožena dobrobit adolescenata
<i>„...nesvjesni su nekih rizika...” (Sudionik 2)</i>			
<i>„...onak su polueducirani...” (Sudionik 1)</i>			
<i>„...uglavnom kad ih pitate jel smiju te profile imat svi kažu pa smijemo i onda kad im kažeš ne smijete jer ima neka dobrna granica mislim da 16 godina ili tako nešto to za ove mlađe pričam ove od 14 do 16 onda su onak kao ma ne.” (Sudionik 1)</i>	Nedovoljna educiranost o korištenju interneta	Ugrožena sigurnost adolescenata na internetu	Ugrožena dobrobit adolescenata
<i>„Mislim da u istinskom smislu nekakvoj educiranosti, znanja, rizika i toga nema, ništa nisu educirani.” (Sudionik 6)</i>			
<i>„...imaju neke kolektivne ono faze kada potiču jedni druge na samoozljeđivanje da bi zadivili nekog i tako...” (Sudionik 1)</i>	Poticanje na samoozljeđivanje	Rizična ponašanja adolescenata	Ugrožena dobrobit adolescenata
<i>„...imala sam tih situacija da su adolescenti došli do nekakvih informacija, grupa, profila na instagramu gdje bi se promoviralo neko rizično ponašanje, kao na primjer samoozljeđivanje što ih je potaknulo da i oni probaju se samoozlijediti.” (Sudionik 4)</i>			
<i>„...a to ima samoozljeđivanja.” (Sudionik 3)</i>			

<i>„...ono što znam za te takve igre gdje su izmicanje da padne lupi glavom o pod, jedni druge guše dok ne ostanu bez zraka da padnu u nesvijest, to su bili nekakvi trendovi po nekim školama gdje su se tako igrali, to su vidjeli na Tik toku.” (Sudionik 2)</i>	Oponašanje igara i trendova s TikToka		
---	---------------------------------------	--	--

Prilog 6. Rezultati analize za istraživačko pitanje o ulozi virusa COVID-19 u kontekstu korištenja društvenih mreža od strane adolescenata iz perspektive stručnjaka zaposlenih u centru za socijalnu skrb

IZJAVE	KODOVI	KATEGORIJE	TEME
„U pandemiji su puno češće koristili društvene mreže, puno su više bili na društvenim mrežama, ali i ovako u slobodno vrijeme, puno je zastupljenije bilo nego možda prije.” (Sudionik 5)	Češće provođenje slobodnog vremena na društvenim mrežama	Povećanje korištenja društvenih mreža	Promjene u navikama korištenja društvenih mreža
„...dok je trajala pandemija se još manje išlo vani, manje je bilo druženja s vršnjacima što je ostavljalo više vremena za biti na društvenim mrežama.” (Sudionik 4)			
„Svi su bili više na društvenim mrežama.” (Sudionik 7)			
„Možda neki koji su bili skloni tome da inače provode vrijeme, dakle pretjerujući s raznim gledanjem i igranjem igrice i toga svega, ti su to još pojačali.” (Sudionik 6)	Intenzivnije korištenje društvenih mreža		
„Korištenje se još intenziviralo.” (Sudionik 1)			
„...ja bi rekla da su češće i koristili društvene mreže, koje su najviše koristili i za školu.” (Sudionik 4)	Korištenje društvenih mreža u svrhu praćenja nastave		
„...vodeću ulogu i u pogledu obrazovanja, preko društvenih mreža se odvijala online nastava, sve je imalo veze s društvenim mrežama, tako da je.” (Sudionik 3)			
„...obrazovanje mi je pozitivniji primjer. Pogotovo kad je bila korona, kad su svi od kuće išli u školu i radili.” (Sudionik 3)			
„ Svodilo se na to, na mailove, na neke telefonske kontakte, na mreže.” (Sudionik 1)	Osnovno sredstvo komunikacije u vrijeme pandemije	Povećanje socijalizacijske uloge društvenih mreža	
„...morali komunicirati isključivo putem društvenih mreža, rijetko su se susretali, socijalizirali, družili, zajedno i neposredno.” (Sudionik 5)			
„jedina komunikacija među ljudima kad je bio onaj lockdown se održavala preko društvenih mreža...” (Sudionik 7)			
„...za neke bliske kontakte dalo osjećaj kao da možeš ostvariti kontakt neki video pozivi i sve...” (Sudionik 1)	Komunikacija s bliskim osobama		

<p>„...to je bio jedini način kako su se neki ljudi mogli čuti i vidjeti, video poziv, kamera, ne znam, ljudi su jedino tako vidjeli svoje drage ljude i osobe jer nije bilo dozvoljeno ništa drugo.” (Sudionik 5)</p>				
<p>„...onda je djeci puno značilo da se video pozivom čuju s bakom i djedom.” (Sudionik 4)</p>				
<p>„komunikacija s vršnjacima, nekakvu online razne varijante nekakva druženja, zabave i slično.” (Sudionik 6)</p>	Komunikacija s vršnjacima			
<p>„...ovaj koliko su im ti vršnjački odnosi bitni, poludjeli bi da se nisu vidjeli ni čuli četiri tjedna jer je sve bilo skroz zalokotano, tako da mislim da je to srednjoškolcima koristilo.” (Sudionik 2)</p>				
<p>„I da samoozljeđivanje je sad zadnje krenulo. To ide isto, u zadnje vrijeme je dosta teško predvidjeti njihovo ponašanje, mislim da je dosta kriva i korona i ostalo gdje smo mi odrasli njih usmjerili na društvene mreže, internet život i sve ostalo.” (Sudionik 2)</p>	Povećanje učestalosti samoozljeđivanja	Učinci korištenja društvenih mreža na mentalno zdravlje		
<p>„Unazad nekakve tri godine su ono mahnito su klinci postali ono ovisni, ja bi rekla baš ovisni o mrežama nigdje ne idu bez mobitela.” (Sudionik 1)</p>	Porast ovisnosti o internetu i društvenim mrežama			
<p>„... i ta neka ovisnost o mrežama.” (Sudionik 1)</p>				
<p>„...većina ih se 100% navukla na internet i sad više funkcioniranje bez njega je poprilično besmisleno.” (Sudionik 2)</p>				
<p>„...anksioznost da...” (Sudionik 1)</p>	Povećanje prisutnosti osjećaja anksioznosti			
<p>„...ima jako puno anksioznih adolescenata u socijalnim situacijama i mislim da to je povezano jer su to generacije koje su puno na društvenim mrežama, manje komuniciraju u živo.” (Sudionik 4)</p>				
<p>„Mislim da su se na to usmjerili i da je taj njihov pogled na društvene mreže, da je više usmjeren na to da malo prate širu sliku, što opet nije primjereno za njih što u toj dobi samo stvara tjeskobu.” (Sudionik 2)</p>				